

Ondersteuningsplan

Afstemming voor leerlingen op De Marke

De Marke
Katholieke Basisschool Amersfoort

2015-2017

Procedure en tijdpad:

 De Marke Katholiek Basisschool Amersfoort	Onderwerp: Ondersteuningsplan 2015-2017
Status:	Concept
Aan:	Team, MT, MR
Van:	O2-team
Datum:	28-05-2015
Bijlagen:	±11
Ingangsdatum:	01-08-2015
Korte toelichting:	In het schooljaar 2007 is de eerste versie van het zorgplan geschreven en deze is in de jaren daarna uitgevoerd. Deze versie is geactualiseerd op basis van de schoolontwikkeling en Handelingsgericht werken.
Medezeggenschap:	- MR heeft instemmingsrecht
Procedure	- O2-team maakt conceptplan - Plan wordt besproken en vastgesteld in MT vergadering - Plan wordt besproken in de (bouw)teams - Plan wordt besproken in de MR - Plan wordt definitief vastgesteld en uitgevoerd
Geldigheidsduur plan	Van 1 augustus 2015 tot 1 augustus 2017
Versie	11-09-2015

<u>Inhoudsopgave:</u>	blz:
Inleiding	5
Hoofdstuk 1: Uitgangspunten van het ondersteuningssysteem	6
Hoofdstuk 2: Signalering	7
2.1 Inleiding	7
2.2 De signaleringsmiddelen die op De Marke gebruikt worden	7
2.2.1 Signaleringsmiddelen in de groepen	7
2.2.2 CITO toetsen	8
2.2.3 Bijzondere diagnostiek	9
2.3 Signaleringskalender	9
2.4 Overlegvormen in de ondersteuning	10
2.4.1 Overlegvormen intern	10
2.4.2 Overlegvormen extern	11
Hoofdstuk 3: Wat volgt er op signalering	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Niveau 1: Algemene ondersteuning in de groep	13
3.3 Niveau 2: Extra ondersteuning in de groep	13
3.3.1 Beschrijving in het groepsplan	13
3.3.2 Leerkrachtondersteuner	14
3.4 Niveau 3: Speciale ondersteuning na intern onderzoek	14
3.4.1 Handelingsplannen	14
3.4.2 NT-2	14
3.4.3 RT op de Marke	15
3.4.4 Doublure	15
3.4.5 Versnellen	16
3.4.6 Kangoeroeklas	16
3.5 Niveau 4: Speciale ondersteuning na extern onderzoek	16
3.5.1 Externe praktijken	17
3.5.2 Overig extern onderzoek	17
3.5.3 Handhaving leerlingen met speciale onderwijsbehoeften	17
3.5.4 Onderwijsondersteuner vanuit het samenwerkingsverband	17
3.5.5 Het wijkteam	17
3.5.6 Schoolgebonden ondersteuningsteams	17
3.6 Niveau 5: De ondersteuning in de speciale school voor basisonderwijs	18
Hoofdstuk 4: Handelingsgericht werken	20
4.1 Inleiding	20
4.2 Wat is Handelingsgericht werken	20
4.3 De HGW-cyclus op groepsniveau	20
4.3.1 Fase 1: Waarnemen	20
4.3.2 Fase 2: Begrijpen	20
4.3.3 Fase 3: Plannen	21
4.3.4 Fase 4: Realiseren	21
4.4 Groepsbespreking	21
4.4.1 Leerlingbespreking	22
Hoofdstuk 5: Ontwikkelingsperspectief	
5.1 Inleiding	23
5.2 Voor welke leerlingen wordt een ontwikkelingsperspectief opgesteld?	23
5.3 Hoe wordt het ontwikkelingsperspectief opgesteld?	23
5.3.1 Didactisch perspectief	23
5.3.2 Pedagogisch perspectief	24
5.3.3 Opstellen van het handelingsplan	24
5.4 Ontwikkelingsperspectief binnen de ondersteuningsstructuur	24
5.5 Communicatie omtrent het ontwikkelingsperspectief	24
5.5.1 Communicatie met leerlingen	24
5.5.2 Communicatie met ouders	25

Hoofdstuk 6: Referentieniveaus	
6.1 Inleiding	26
6.2 Wat zijn referentieniveaus?	26
6.3 Referentieniveau Rekenen	26
6.4 Referentieniveau Taal	27
6.5 Referentieniveaus op De Marke	27
Hoofdstuk 7: Interne begeleiding en remedial teaching	28
7.1 Inleiding	28
7.2 Remedial Teacher (RT-er)	28
7.3 Intern begeleider (IB-er)	28
Hoofdstuk 8: Dossier	30
10.1 Dossiervorming	30
10.2 Overzicht verantwoording verslaglegging	30
Hoofdstuk 9: Orthotheek	32
Bijlagen	34

Inleiding

De Marke heeft als taak voor ieder kind adequaat onderwijs te realiseren. Daaronder wordt verstaan een voor het kind passend onderwijsaanbod, zowel in pedagogisch (opvoedkundig) als didactisch (onderwijskundig) opzicht, afgestemd op wat het kind nodig heeft. Afstemming is een zoeken naar wat kinderen nodig hebben voor hun ontwikkeling, om persoonlijk te groeien als mens en een competente leerling te kunnen worden. Bij een aantal leerlingen komen wij tegemoet aan de speciale begeleidingsbehoeften. Dit plan zal zich voornamelijk op deze kinderen richten.

De leerlingenondersteuning op De Marke sluit aan bij de opvatting dat motivatie belangrijk is. We willen de leerlingen optimale kansen bieden. Daarnaast vindt er continu interactie plaats tussen leerkracht, leerling en ouders. Ouders worden gezien als partners en we zetten hun expertise in voor de begeleiding van hun kind.

De ondersteuning voor onze leerlingen heeft de volgende kenmerken:

- Zo effectief mogelijk:
Het kind moet optimaal kunnen profiteren van de afstemming.
- Zo vroeg mogelijk:
Zo vroeg mogelijk ontdekken welke onderwijsbehoefte het kind heeft
- Zo kort mogelijk:
Hoe eerder je een probleem ontdekt, hoe korter de extra hulp nodig is.
- Zo dichtbij mogelijk:
Beter in de klas dan daarbuiten.
- Zo flexibel mogelijk:
Uitgaan van wat nodig is. Zo nodig met doorbreken van vaste patronen.
- Zo licht mogelijk:
Als je er snel bij bent en goed kijkt wat nodig is, kun je vaak met een beetje hulp veel bereiken.
Dat voorkomt een zware ingrijpende aanpak.

De werkwijze die bij zelfstandig werken hoort, vormt de basis om de ondersteuning aan leerlingen goed uit te voeren.

Om te voldoen aan de beschreven kenmerken gaan we uit van de systematiek van handelingsgericht werken.

Hoofdstuk 1: Uitgangspunten van het ondersteuningssysteem

Ons ondersteuningssysteem is een middel om te komen tot optimale ontwikkeling en begeleiding van leerlingen en leerkrachten. Voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften komen we tot een continuüm van begeleiding, waarmee we de ontwikkeling, het welbevinden/leerplezier willen stimuleren. Leerkrachten krijgen ondersteuning bij het verwezenlijken van dit doel. De uitgangspunten van onze begeleiding zijn:

- We zoeken naar en maken gebruik van stimulerende en belemmerende factoren (in het kind, de leerkracht, klasgenoten, de leeromgeving en de thuissituatie).
- Wij houden zoveel mogelijk rekening met de verschillen tussen de leerlingen in pedagogisch, psychologisch en didactisch opzicht.
Deze verschillen kunnen liggen in de intellectuele, lichamelijke, emotionele en sociale mogelijkheden.
- De individuele mogelijkheden worden geobserveerd, getoetst en geregistreerd, om daar daadwerkelijk mee aan de slag te gaan.
- Onze inzet moet er op gericht zijn niet meer dan 2% van het aantal leerlingen door te verwijzen naar het speciaal basisonderwijs.
- Wij streven naar een ontwikkelingsperspectief afgestemd op de individuele behoeften van de leerling.
- Wij streven ernaar dat onze leerlingen zich veilig en op hun plaats voelen binnen onze school.

Naast deze uitgangspunten hanteren wij ook een aantal voorwaarden voor de opvang van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Om de leerlingen zo effectief mogelijk op onze school te begeleiden moet er aan de volgende voorwaarden voldaan worden:

- Goede organisatie binnen de school en een goede, flexibele begeleidingsstructuur.
- Voldoende deskundigheid binnen het team. Binnen de nascholing houden we rekening met de aanwezige deskundigheid en de behoefte aan nieuwe en/of extra kennis.
- Er moeten voldoende uren beschikbaar zijn om de leerling goed te kunnen begeleiden. Het uitgangspunt is 1 dag per week IB/RT-tijd voor 50 leerlingen.
- Er moeten voldoende leermiddelen beschikbaar zijn om de leerling goed te kunnen begeleiden. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de aanwezige en bekende materialen. Daarnaast zal per jaar bekeken worden welke specifieke RT-materialen nodig zijn.
- Ouders accepteren dat er grenzen zijn aan de mogelijkheden van het kind en aan de mogelijkheden van de school.
- Samenwerking met de ouders van de leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.
- Ondersteuning door specialisten binnen de school (IB-er, RT-er, orthopedagoog) en buiten de school.

Hoofdstuk 2: Signalering

2.1 Inleiding

Signalering is de eerste stap in het aanbieden van ondersteuning. De belangrijkste persoon voor het signaleren van problemen bij leerlingen is de groepsleerkracht. Deze zal zijn signalerende taak op verschillende manieren realiseren:

- Spontane observaties: Een leerkracht ziet in dagelijkse situaties wanneer leerlingen op één of andere manier opvallen en/of problemen hebben op een bepaald gebied. Van deze leerlingen wordt melding gemaakt in de groepsbespreking (of eerder wanneer nodig). De groepsleerkracht houdt deze leerlingen extra in het oog en probeert interventies te plegen. In de groepskaart of het logboek worden de observaties verwerkt.
- Systematische observatie: In de onderbouwgroepen zijn ontwikkelingsschema's in gebruik, die een nauwkeurig beeld geven van de ontwikkeling van een kind. Leerlingen die op ontwikkelingsgebieden achterblijven of een grote voorsprong hebben vallen op deze wijze op, dit wordt in het groepsoverzicht genoteerd.
- Door middel van toetsen: het kan hierbij om verschillende soorten toetsen gaan: methodegebonden toetsen en niet-methode gebonden toetsen.

De resultaten van zowel de toetsen, het dagelijks werk en de observaties bepalen of en hoe er extra hulp moet worden geboden.

2.2 De signaleringsmiddelen die op De Marke gebruikt worden:

2.2.1 Signaleringsmiddelen in de groepen

Zoals hierboven beschreven bestaat de signalering uit spontane observaties, systematische observaties en toetsen. Welke signaleringsmiddelen gebruikt worden verschilt per groep.

Groep 1/2

In de groepen 1 en 2 wordt om de ontwikkeling van alle Leerlingen goed te volgen het KIJK!-registratiemodel ingevuld. Dit gebeurt 2 keer per jaar in de maand januari en in de maand juni. Voor kinderen met speciale behoeften, of voor kinderen die we extra willen volgen is er een extra moment in oktober. Dit is van belang om tijdig achterstanden te signaleren en om het onderwijsaanbod af te kunnen stemmen op de behoefte van het kind.

Tussentijds kan een leerkracht aan de IB-er vragen om een kind of de groep te observeren vanuit een kijkopdracht. Dit is vaak een beschrijvende observatie, hierbij kan gebruik worden gemaakt van de video.

Gedurende het jaar vindt 1x een logopedische screening plaats via het expertisecentrum van de KPOA. Het betreft hier alleen leerlingen die door de leerkracht na overleg met ouders hiervoor aangemeld worden. Zijn er opvallende spraak/taal achterstanden, dan wordt de leerling verwezen naar de vrij gevestigde logopedie.

In oktober/november worden door de leerkrachten bij alle groep 2 leerlingen individueel de toetsen "beginnende geletterdheid" afgenomen.

In januari worden de Cito-toetsen Rekenen voor kleuters en Taal voor kleuters afgenomen bij alle leerlingen van groep 2. In mei/juni worden deze Cito-toetsen opnieuw afgenomen bij de leerlingen die in januari een IV en V score haalden. Dit is een genormeerde toets waarmee bekeken wordt welke aanvankelijke voorwaarden voor het leren in groep 3 aanwezig zijn.

Wanneer we tijdens het tweede leerjaar grote twijfels hebben of een leerling toe is aan leren lezen en rekenen, doen we nader onderzoek. Dit gebeurt door middel van niet methodegebonden toetsen, zoals de Utrechtse Getalbegrip Toets (UGT) en leesvoorwaarden toetsen.

Groep 3

In groep 3 beginnen we met het aanvankelijk lezen, hiervoor gebruiken wij de methode 'Veilig Leren Lezen' (2^e maan versie). Veilig Leren Lezen heeft een eigen signalering met als voornaamste

toetsmomenten de herfst, winter, lente- en zomersignalering. De registratie hiervan wordt in een apart computerprogramma van Veilig Leren Lezen vastgelegd.

De Cito-toets Technisch Lezen Leestechiek, AVI en DMT zijn de leidraad voor het indelen van de (technisch) leesniveaus. Het afnemen van AVI en DMT (bij kinderen met een vertraagde leesontwikkeling) gebeurt zoals is beschreven in het dyslexieprotocol.

De rekenontwikkeling wordt 8 maal per jaar volgens het programma van de methode Wereld in Getallen getoetst (methode gebonden toets).

Verder worden er volgens het schema van de signaleringskalender de Cito-toetsen afgenomen zoals weergegeven in het schema bij gr 4 t/m 8.

Groep 4 t/m 8

Voor technisch lezen wordt de DMT-toets afgenomen bij de groepen 4-8. Naast de DMT worden de vorderingen van de kinderen met een vertraagde leesontwikkeling met behulp van AVI toetsen in kaart gebracht. Deze toetsen worden ingezet volgens het dyslexieprotocol.

Rekenen (Wereld in Getallen), taal (Taal in Beeld), begrijpend lezen (Lezen in beeld) en spelling (Spelling in Beeld) worden volgens het programma van de in de groep gebruikte methode getoetst (methodegebonden toetsen).

Voor de zaakvakken worden de toetsen vanuit de methode Argus Clou afgenomen.

Verder worden er volgens het schema van de signaleringskalender de Cito-toetsen afgenomen zoals weergegeven in hoofdstuk 2.2.2.

Sociaal- emotionele ontwikkeling

Twee keer per jaar wordt het signaleringsinstrument SCOL ingezet, in de groepen 6 t/m 8 vullen de kinderen de "leerling SCOL" in. Daarnaast wordt in de groepen 3 t/m 8 gebruik gemaakt van het sociogram om het groepsklimaat in beeld te krijgen (www.sociogram.nl).

2.2.2 Cito-toetsen

Volgens het schema van de signaleringskalender worden de volgende Cito-toetsen afgenomen:

	sept	okt	nov	dec	jan	feb	mrt	april	mei	juni
Rekenen voor kleuters					M2				E2	
Taal voor kleuters					M2				E2	
Rekenen- Wiskunde		B8			M3-M8					E3-E6
DMT-AVI					M3-M8					E3-E7
Begrijpend lezen		B8			M4-M8					E3-E4
Spelling		B8			M3-M8					E3-E6
Woordenschat			M8*		M3-M8					E3-E6
Entreetoets									E7	
Eindtoets								8		

- Voor groep 8 kan gekozen worden voor afname in november óf januari/februari.

Cito Entreetoets groep 7

Eind groep 7 wordt de Cito Entreetoets afgenomen. De toets geeft een indicatie van de sterke kanten en hiaten bij een leerling, zodat de leerkracht daar in groep 8 nog nadrukkelijk rekening mee kan houden. Vanwege de toetsdruk eind groep 7, is er sinds schooljaar 2014-2015 voor gekozen deze

toets in de plaats te laten komen van de E7 Cito-toets. Voor leerlingen die op de Entreetoets een afwijkend beeld laten zien in hun LOVS-lijn, kan alsnog besloten worden (delen van) de E7 toetsen af te nemen.

Cito Eindtoets Basisonderwijs

In groep 8 wordt de Centrale Eindtoets afgenomen. De gegevens van de verschillende methodegebonden toetsen, de voortgang in dit laatste schooljaar, de voortgang in de hele schoolloopbaan en de uitslag van de Centrale Eindtoets vormen samen de gegevens voor het advies voor het voortgezet onderwijs. Voor een volledige beschrijving van de totstandkoming van de advisering in groep 8 verwijzen we naar het document

2.2.3 Bijzondere diagnostiek

Naast de afname van methodegebonden toetsen en de Cito-toetsen kan er behoefte zijn aan extra informatie. Dan kan gekozen worden voor een andere, bijzondere, diagnostiek die aansluit bij de ontwikkeling van het kind. Hieronder worden een aantal mogelijkheden beschreven.

Nieuwe leerlingen

Voordat de leerling geplaatst wordt, nemen de IB-ers contact op met de huidige school om de onderwijsbehoeften van de leerling in beeld te krijgen. Indien we de inschatting kunnen maken dat deze leerling binnen onze school voldoende begeleid kan worden, zoeken wij binnen onze huidige groepen een plek voor deze leerling. Als die school de benodigde gegevens niet kan leveren, kan er voor gekozen worden om eigen toetsen af te nemen.

De logopedische screening

Als een kind qua taal/spraakontwikkeling opvalt in de klas kan na overleg met ouders het kind worden aangemeld voor een logopedische screening. De logopedische screening vindt plaats door een logopediste via het KPOA expertisecentrum. De onderzochte leerlingen worden met de leerkracht nabesproken. Daar kunnen tips uit voortkomen. Ook kunnen tips aan ouders gegeven worden als het gaat om eenvoudige oefeningen die (met wat ondersteuning) door de ouders gedaan worden. Als er meer hulp nodig is, kan het kind worden verwezen naar logopedie buiten school. Het is dan gewenst dat de leerkracht via de ouders of door contact met de logopedist(e) op de hoogte gehouden wordt van de ontwikkelingen.

Nader onderzoek

Als er beperkt nader onderzoek voor een leerling nodig is, kan de IB-er of RT-er daarin voorzien. Daarvoor hebben we verschillende toetsen beschikbaar zoals: Klepel, Brus, lees- en leesvoorwaardentoetsen van Struikma, DMT, Pi- dictee, Maatwerk, Utrechtse Getalbegripstoets (UGT) enz.

LWOO

Leerlingen kunnen na acht jaar onderwijs eind groep 7 overstappen naar het Leerwegondersteunend onderwijs (LWOO). Ook kan een leerling aan het einde van groep 8 naar het LWOO worden doorverwezen. Voor toelating moet een apart onderzoek gedaan worden door een commissie van het voortgezet onderwijs. Voor een eerste screening wordt de drempeltoets van 6-7-8 onderwijsadvies (Ridderkerk) gebruikt.

2.3 Signaleringskalender

Elk jaar wordt een signaleringskalender voor alle groepen samengesteld. De signaleringskalender is bedoeld voor de leerkracht. Hierin staat een overzicht van alle af te nemen Cito- toetsen, groepsbesprekingen en de momenten waarop de gegevens bekend moeten zijn bij het O2-team. De volgende punten worden in de signaleringskalender opgenomen:

- 3x een groepsbespreking met de IB-er: deze besprekingen worden verdeeld over het jaar en gekoppeld aan het groepsoverzicht/groepsplan van Afstemming;
- de week waarin Cito-toetsen afgenomen worden (zie schema hierboven);
- Afname van signaleringsinstrumenten (SCOL en sociogram) en niet methode gebonden toetsen (bv. Tempo test Rekenen);

- de groepsplanperiodes;
- de ondersteuningsperiodes;
- de herfst- winter- lente- zomer signalering van groep 3;
- observatieperiodes van Kijk!1-2;
- de rapportavonden.

2.4 Overlegvormen in de ondersteuning

2.4.1 Overlegvormen Intern

Groepsbespreking met intern begeleider

Drie keer per schooljaar bespreekt de leerkracht de leerlingen van zijn/haar groep door met de intern begeleider. Tijdens de bespreking worden alle leerlingen besproken naar aanleiding van de groepskaart in Parnassys en de groepsplannen voor rekenen, spelling, lezen en gedrag (zie bijlage 1). De actuele versie van deze documenten moet ingevuld, minimaal een week van tevoren in Parnassys worden opgeslagen. Tijdens de besprekingen komen verschillende onderwerpen aan bod zoals organisatie, sfeer, leerlingen die extra begeleiding nodig hebben, leerlingen waarvan de onderwijsbehoeften nader besproken moeten worden, clustering van leerlingen, opstellen van het groepsplan en realiseren van het groepsplan. De groepsbespreking kan gaan over individuele leerlingen en/of de groep als geheel. De leerkracht past na deze bespreking het groepsplan aan volgens de gemaakte afspraken.

Leerlingbespreking

Een leerlingbespreking is een gepland moment tussen de leerkracht, IB-er en eventueel andere deskundigen. Het is gericht op een individuele leerling, met als doel het beantwoorden van de hulpvraag van de leerkracht. Een leerlingbespreking kan voortkomen uit de volgende situaties:

- Als een leerling onvoldoende profiteert van het groepsaanbod, de gestelde doelen worden niet behaald;
- Als wij niet begrijpen waarom een leerling zich anders ontwikkelt of gedraagt dan verwacht;
- Als een leerkracht behoefte heeft aan feedback op zijn/haar aanpak van een specifieke leerling;
- Als het niet lukt om de onderwijsbehoeften van een leerling te formuleren, het is niet duidelijk wat deze leerling nodig heeft en hoe dat te concretiseren is;
- Als een ernstige of complexe problematiek wordt vermoed en een aanmelding bij het SWV of een verwijzing naar een externe instelling voor hulpverlening of een andere school willen voorbereiden.

Indien een aanmelding bij het SWV De Eem wordt overwogen, vult de IB-er het groeidocument in. Tijdens de bespreking vullen de betrokkenen het samen aan, het wordt gehanteerd als 'praatpapier'. Aan het einde van de bespreking is het ingevulde groeidocument het verslag van de bespreking. (Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam; N. Pameijer, T. van Beukeringen en S. de Lange, 2009).

Bespreking van tussentijdse problemen.

Collega's kunnen tussendoor een beroep doen op de IB-er voor kort overleg. Afspraken worden genoteerd in Parnassys.

Klassenconsultaties

Twee keer per jaar vindt bij iedere leerkracht een klassenconsultatie plaats door de intern begeleider. Deze consultaties worden voorafgaande aan de groepsbespreking gehouden. De leerkracht kan aan de IB-er een kijkvraag meegeven.

Overleg intern begeleiders en remedial teacher

Vier keer per jaar bespreken de intern begeleiders en de remedial teacher welke leerlingen extra ondersteuning van de remedial teacher nodig hebben, en wat de inhoud hiervan zal zijn. Uitgangspunt hierbij moet zijn dat de hulp zoveel mogelijk wordt afgestemd op de specifieke onderwijsbehoefte van het kind. De remedial teacher bespreekt samen met de leerkracht de handelingsplannen en voert deze in bij Parnassys.

Overleg intern begeleiders

Eén keer in de vier weken komen de intern begeleiders en de O2-teamleider bijeen. Tijdens deze bijeenkomsten wordt er gesproken over lopende zaken, zowel wat betreft leerlingen als schoolorganisatorische zaken rondom ondersteuning. Twee keer per schooljaar wordt de bespreking gewijd aan de kwaliteitszorg.

O2-team overleg

Vier maal per jaar komt het volledige O2-team bij elkaar. Op deze momenten wordt gesproken over de doelen die zijn gesteld voor het lopende schooljaar en hoe het gaat met alle werkzaamheden van het O2-team.

Oudergesprekken op aanvraag van ouders en/of leerkracht

Leerkrachten en/of ouders kunnen een gesprek aanvragen bij de intern begeleider. De IB-er of de leerkracht schrijft een verslag in Parnassys.

Oudergesprekken met de leerkracht als er zwaarwegende beslissingen genomen moeten worden.

Wanneer er zwaarwegende beslissingen moeten worden genomen neemt de intern begeleider deel aan het gesprek tussen de leerkracht en de ouders / verzorgers. Hierbij kan gedacht worden aan doublure, verwijzing naar een andere school, verwijzing naar hulp buiten de school, onderzoek, ingreep in het aanbod van de reguliere leerstof, overplaatsing naar een andere groep, enz. De leerkracht informeert de intern begeleider wanneer het gesprek zal plaatsvinden. De IB-er beschrijft in ieder geval de afspraken en aandachtspunten die in het gesprek besproken zijn in Parnassys.

Aanwezigheid bij een rapportgesprek.

De leerkracht kan de IB-er of RT-er om uiteenlopende redenen vragen aanwezig te zijn bij een rapportbespreking met de ouders. De leerkracht vermeldt het gesprek in Parnassys.

2.4.2 Overlegvormen Extern

Consultatieve leerlingbegeleiding (CLB)

Het is mogelijk om bij het Expertisecentrum of één van zijn ketenpartners een consultatieve leerlingbegeleiding aan te vragen. De IB-er bepaalt naar aanleiding van de groepsbespreking welke leerlingen hiervoor in aanmerking komen. Dit wordt besproken met de leerkracht. Eén week hieraan voorafgaand moet er een hulpvraag geformuleerd zijn, deze wordt doorgegeven aan de orthopedagoog. Het is een kort (een half uur) overleg om met het oordeel en de tips van de deskundige vlot in actie te kunnen komen. Aan het overleg nemen deel de leerkracht, IB-er en de orthopedagoog. Dit overleg wordt onder schooltijd georganiseerd. Voor dat halfuur zal intern vervanging worden geregeld.

Nabespreking onderzoek

Als een externe orthopedagoog in opdracht van school een leerling heeft onderzocht volgt een bespreking over de resultaten van het onderzoek met de leerkracht, IB-er en de ouders. De orthopedagoog (intern of extern) maakt een verslag met daarin de resultaten, conclusies en adviezen. Dit verslag wordt aan de school en de ouders toegezonden.

Overleg naar aanleiding van Kort Logopedisch Onderzoek (KLO)

Eén keer per jaar, of op aanvraag van de IB-er tussentijds, vindt er een overleg plaats naar aanleiding van het KLO. De conclusie van het onderzoek wordt besproken en indien nodig worden er tips aan de leerkracht en/of ouders gegeven.

Zorgplicht

Sinds 1 augustus 2014 hebben de schoolbesturen een zorgplicht. Dit betekent dat ieder kind dat extra ondersteuning nodig heeft een passende onderwijsplek geboden moet worden. Als ouders hun kind aanmelden bij de school van hun keuze, heeft deze school de taak een passende onderwijsplek te bieden. Dit kan op de eigen school zijn, maar ook op een andere school in het reguliere of speciaal (basis)onderwijs, als de leerling daar beter op zijn plaats is. Om als school aan te geven welke ondersteuning geboden kan worden, wordt een schoolondersteuningsprofiel (SOP) opgesteld.

Samenwerkingsverband de Eem

Het Samenwerkingsverband De Eem is sinds 1 augustus 2014 actief in zes gebieden in Amersfoort en omgeving. Iedere school heeft een vaste onderwijsondersteuner die helpt bij het organiseren van passend onderwijs. School, ouders en de onderwijsondersteuner bepalen samen welke extra ondersteuning er voor een kind nodig is. De afspraken van deze ondersteuning worden beschreven in een arrangement, waarvoor school geld van het samenwerkingsverband ontvangt.

De landelijke indicatiecriteria voor het speciaal onderwijs vervallen. In plaats daarvan bepaalt SWV de Eem wanneer een kind kan worden toegelaten tot het speciaal basisonderwijs of het speciaal onderwijs. Zij geven daarvoor een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) af.

Voor kinderen met een mogelijke taalontwikkelingsstoornis (TOS) kan een arrangement worden aangevraagd bij Koninklijke Auris Groep.

IB netwerk Vathorst

Binnen Vathorst spreken de IB-ers van verschillende scholen elkaar 6 keer per jaar. Hierin worden ervaringen uitgewisseld en wordt iedereen op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Eén van de IB-ers van De Marke probeert hierbij altijd aanwezig te zijn en vertegenwoordigt de andere collega's.

IB netwerk KPOA

Vijf keer per schooljaar komen alle IB-ers van de stichting KPOA bijeen. Hierin worden ervaringen uitgewisseld en wordt iedereen op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen. Eén van de IB-ers van De Marke probeert hierbij altijd aanwezig te zijn en vertegenwoordigt de andere collega's.

Hoofdstuk 3: Wat volgt er op signalering

3.1 Inleiding

Wanneer een leerling op enigerlei wijze belemmeringen in het ontwikkelingsproces ondervindt, is de groepsleerkracht als eerste verantwoordelijk om deze belemmeringen uit de weg te nemen. Ook gaat de ondersteuning uit naar leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong, die meer leerstof aan kunnen dan regulier in de groep aan bod komt.

In veel gevallen is het mogelijk met extra begeleiding binnen de groep op tijd bij te sturen. De leerling kan het onderwijsproces weer verder volgen. Maar in andere gevallen zal dit niet genoeg zijn en is er extra hulp van de IB-er en/of RT-er nodig.

De extra begeleiding die leerlingen met speciale onderwijsbehoeften nodig hebben, kan op verschillende momenten binnen de school naar voren komen.

- De problemen zijn al aanwezig op het moment dat een leerling op school komt (b.v. motorisch/ spraak/ taal problemen).
- De leerkracht loopt tijdens het werken in de groep tegen de leer en/of gedrags- problemen aan en neemt deze mee naar de groepsbespreking. Dit kan naar aanleiding zijn van observaties en/of leerresultaten.
- Ouders komen op school met hun zorgen over de ontwikkeling van hun kind op school. Hierop volgt overleg met de leerkracht en IB-er.

Op De Marke worden in een stappenplan (zie bijlage 3) 5 niveaus van ondersteuning onderscheiden:

Niveau 1: Algemene ondersteuning in de groep

Niveau 2: Extra ondersteuning in de groep

Niveau 3: Speciale ondersteuning na intern onderzoek

Niveau 4: Speciale ondersteuning na extern onderzoek

Niveau 5: De ondersteuning in de speciale school voor basisonderwijs

De vijf niveaus zullen in de volgende hoofdstukken uitgebreid beschreven worden.

3.2 Niveau 1: Algemene ondersteuning in de groep

De leerlingen in dit niveau ontvangen de alledaagse hulp in de groepen 1 t/m 8. In dit ondersteuningsniveau gaat het om goed onderwijs voor alle leerlingen. Het onderwijs is aangepast aan de onderwijsbehoeften van alle leerlingen. Wij hebben op De Marke gekozen voor het werken met het directe instructiemodel aangevuld met passende werkvormen. De instructietafel en coöperatief leren zijn hulpmiddelen. De groepsleerkracht neemt zelf beslissingen over de algemene ondersteuning. Wanneer er wordt afgeweken van het leerstofaanbod gebeurt dit in samenspraak met de betreffende bouwteamleider en/of IB-er.

3.3 Niveau 2: Extra ondersteuning in de groep

Het gaat hier om de éxtra ondersteuning die aan een specifiek kind wordt gegeven door de leerkracht van de groep. Het kan gaan om individuele hulp bij één of meer vakken, om begeleiding van gedrag, de motoriek of een combinatie hiervan. Ook leerlingen die hoog presteren krijgen hierbij de aandacht. In principe betreft het kortdurende ondersteuning. Deze leerlingen worden beschreven in groepsplan bij de instructiegevoelige leerlingen, instructie onafhankelijke leerlingen of bij het drijfvermogen. De groepsleerkracht zoekt in samenwerking met de interne begeleider naar mogelijkheden om de lichte achterstanden/problemen van deze leerlingen weg te werken/nemen of voor verdieping/verrijking te zorgen.

3.3.1 Beschrijving in het groepsplan

Wanneer geconstateerd wordt dat een specifiek kind of een groep leerlingen extra hulp in de klas nodig heeft, wordt door de leerkracht deze actie specifiek beschreven in het groepsplan. Een actie kan worden ingezet naar aanleiding van een groepsbespreking of op initiatief van de leerkracht. De leerkracht draagt hiervoor de verantwoording. Het doel van de actie is een kind door middel van een kortlopende impuls weer op het niveau van de groep te brengen.

Een specifieke actie wordt ingezet wanneer:

- de actie gericht is op één ontwikkelings-, leer- of gedragsaspect;

- er geen ingrijpende veranderingen in de leerstof of in de werkvorm nodig zijn.

Een actie op leergebied kan worden ingezet tijdens verlengde instructie en/of zelfstandige verwerking met behulp van werkbladen aangepast op niveau in het individuele werkplan van het kind. Een actie die wordt ingezet naar aanleiding van gedragsaspecten zou kunnen bestaan uit beloningskaarten, bijzondere afspraken over gedrag en gesprekken. De ouders worden op de hoogte gesteld van de ingezette acties tijdens de ouderavonden of tijdens een extra gesprek op uitnodiging van een van beiden.

3.3.2 Leerkrachtondersteuner

In het niveau van extra ondersteuning in de groep kan de leerkracht in samenspraak met de IB-er een beroep doen op de leerkrachtondersteuner. De leerkrachtondersteuner geeft ondersteuning in kleine groepjes binnen en buiten de klas. De leerkracht is degene die bepaalt welke doelen de leerlingen moeten behalen en welke leerstof daarvoor wordt aangeboden. Dit wordt genoteerd in het groepsplan voor het betreffende vak. De leerkrachtondersteuner voert aan de hand van deze gegevens de ondersteuning uit. Aan het einde van iedere periode doet de leerkrachtondersteuner mondeling verslag van de bevindingen. Er worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De focus ligt op het Connect- en Ralfi-lezen in groep 3 t/m 8. Daarnaast wordt de tijd verdeeld over de groepen 1 t/m 5;
- Leerlingen krijgen per schooljaar maximaal twee periodes ondersteuning (uitzonderingen daargelaten). Deze periodes mogen niet aan elkaar gekoppeld zijn;
- De ondersteuning valt onder de verantwoordelijkheid van de leerkracht;
- De aanmelding van leerlingen voor de ondersteuning verloopt via de IB-er;
- Een ondersteuningsperiode duurt maximaal 10 weken.

3.4 Niveau 3: Speciale ondersteuning na intern onderzoek

Als blijkt dat na inzet van verschillende acties de leerling niet de gewenste vooruitgang laat zien of de resultaten op één of meerdere vakgebieden onvoldoende zijn, is het verzamelen van extra gegevens gewenst. Leerlingen in dit niveau worden door de eigen leerkracht of door de interne begeleider van de school onderzocht en/of geobserveerd. De methodegebonden toetsen, Cito-toetsen en observaties worden naast elkaar gelegd om de ontwikkelingen van het kind goed in kaart te brengen. De leerling kan bij de Consultatieve Leerlingbespreking (CLB) besproken worden om het advies van de orthopedagoog te betrekken bij de aanpak. Om een kind in te brengen bij een CLB is toestemming van de ouders/verzorgers nodig. Op basis van de verzamelde gegevens wordt een handelingsplan opgesteld waarin wordt beschreven wat het probleem is en wat er aan gedaan kan worden. Ook staat er in wie het plan uitvoert en wanneer het plan effect moet hebben.

3.4.1 Handelingsplannen

Naar aanleiding van intern onderzoek of extern onderzoek (zie hfst 3.5) stelt de leerkracht samen met de IB-er een handelingsplan (zie bijlage 6) op. De termijn waarover een handelingsplan loopt is afhankelijk van het probleem. Na iedere 8 tot 10 weken is er een evaluatie om het handelingsplan eventueel bij te stellen of af te sluiten. Kenmerkend voor het handelingsplan is dat gewerkt wordt met een doel op leerlingniveau. Een leerling doorloopt door deze aanpak een ander traject dan de andere leerlingen van de groep. Hierbij kan gedacht worden aan een individuele leerlijn. Op vaste momenten in de week wordt door de leerkracht of IB/RT-er extra hulp geboden. Zodra voor een leerling een handelingsplan wordt opgesteld, wordt dit door de leerkracht aan de ouders meegedeeld. Als na de periode de evaluatie heeft plaatsgevonden worden de resultaten door de leerkracht en/of IB/RT-er met de ouders besproken.

Op welk moment wordt een handelingsplan opgesteld:

- Als een al eerder ingezette actie niet het gewenste resultaat heeft opgeleverd;
- Als extra diagnostisch onderzoek is gedaan;
- Als het doel op leerlingniveau ligt;
- Als gewerkt wordt met een andere leerlijn (Ontwikkelingsperspectief hfst...).

Ook na extern onderzoek kan in overleg een handelingsplan worden geschreven.

3.4.2 NT-2

Voor leerlingen die moeite hebben met de ontwikkeling van de Nederlandse taal, omdat de thuistaal niet Nederlands is, maken we een handelingsplan. Hieraan voorafgaande kan de TAK-toets worden afgenomen en andere gegevens (zoals observatiegegevens KIJK!, methodegebonden taaltoetsen en

Cito leeswoordenschat) verzameld. In de groepen 1-2 wordt ieder thema van Schatkist voorafgegaan door pre-teaching aan de leerlingen met een beperkte woordenschat (de zogenoemde 'ster'-aanpak). De begeleiding op NT2 niveau sluit aan bij de ankerverhalen van Schatkist, Veilig Leren Lezen en Taal in Beeld.

3.4.3 RT op De Marke

Zoals in de inleiding is aangegeven willen we zo kort mogelijk, zo effectief mogelijk, zo vroeg mogelijk, zo flexibel mogelijk leerlingen ondersteunen. Om dit te realiseren zullen RT-activiteiten zoveel mogelijk in de eigen groep door de eigen leerkracht uitgevoerd worden. De IB-er/RT-er zal ondersteuning verlenen bij opstellen, bijstellen en evalueren van acties in het groepsplan en handelingsplan.

We richten onze aandacht bij RT-buiten de groep vooral op leerlingen die in de aanvankelijke leerprocessen of ontwikkelingsprocessen (groep 2, 3, 4, 5) ondersteuning nodig hebben.

Er kan RT buiten de groep plaats vinden. Daarbij wordt dan uitgegaan van twee verschillende soorten hulp:

- Impulsgerichte kortdurende hulp;
- Specialistische hulp.

Impulsgerichte kortdurende hulp houdt in dat er voor een periode van maximaal 10 weken ondersteuning in of buiten de klas wordt gegeven door de RT-er. Ook hier leggen we de prioriteit bij de groepen 2, 3 en 4 (5). Deze hulp is gericht op het invullen van hiaten zodat een leerling na een bepaalde periode weer aansluiting heeft bij de groep. Bij deze vorm van hulp gaan we uit van in de groep gebruikte materialen en hulpmiddelen. Wanneer komt een kind in aanmerking voor impulsgerichte kortdurende hulp:

- Als blijkt dat de leerstof weer opgefrist moet worden en het in de setting van de groep niet lukt;
- Als een specifiek onderdeel van een leerproces achter blijft waarvan te verwachten is dat de leerling met korte intensieve hulp weer bij de groep kan aansluiten (bijvoorbeeld aanvankelijk lezen);
- Wanneer verwacht wordt dat er aan het zelfvertrouwen van het kind gewerkt wordt, en dat in de setting van de groep niet lukt;
- Als een dusdanige concentratie van het kind alleen in een kleine setting bereikt kan worden.

Specialistische hulp wordt geboden als uit intern of extern (zie hfst 3.4) diagnostisch onderzoek blijkt dat gekozen moet worden voor een meer specifieke aanpak. Hierbij kan gedacht worden aan leerlingen met (mogelijke) dyslexie, ruimtelijk visuele problemen, individuele leerlijn, een arrangement. Er wordt een handelingsplan opgesteld voor 8-10 weken. Het plan wordt na deze periode geëvalueerd en bijgesteld of afgesloten. Wanneer komt een kind in aanmerking voor specialistische hulp door de RT/IB-er:

- Als uit extern onderzoek is gebleken dat het kind een specifieke aanpak nodig heeft;
- Het kind een arrangement heeft;
- Als we een leerling op school handhaven in plaats van doorverwijzen naar een andere school (zie hoofdstuk 3.5.3.).

Bij beide vormen van hulp wordt door de RT/IB-er in overleg met de leerkracht een handelingsplan opgesteld. In het handelingsplan staat aangegeven hoe de RT zowel binnen als buiten de groep aangepakt wordt.

De hoeveelheid tijd die de RT/IB-er aan deze vorm van ondersteuning kan besteden is afhankelijk van de beschikbare formatie en de omvang van de problematiek. Jaarlijks zal dit afgestemd worden.

3.4.4 Doublure

Voor sommige leerlingen is extra hulp niet de juiste maatregel om hun schoolontwikkeling goed vorm te geven. Mogelijk zijn deze leerlingen meer gebaat bij een doublure. Redenen om deze ingrijpende stap te nemen kunnen zijn:

- De leerprestaties zijn op meerdere vakgebieden onvoldoende. Door herhaling van de leerstof zal de leerling zich beter kunnen ontwikkelen. De doublure zorgt niet voor een onderbreking van de leerlijn, maar voor een tijdelijke vertraging;
- We verwachten dat de leerling op sociaal-emotioneel gebied aansluiting zal vinden bij een jongere leeftijdsgroep;
- Grote hiaten in de leerstof door langdurige afwezigheid of andere externe omstandigheden;

- Er zal verwacht worden dat de doublure eerder een toename dan een afname in motivatie tot gevolg heeft.

Naast de bovengenoemde redenen zijn er nog een aantal belangrijke overwegingen:

- Het moet organisatorisch verantwoord zijn;
- Een leerling mag niet twee keer blijven zitten.

Wanneer er in samenspraak met de ouders voldoende redenen gevonden worden om een leerling te laten doubleren treedt er een stappenplan in werking om dit uit te voeren. Binnen het stappenplan staat aangegeven dat ouders ruim op tijd betrokken worden en dat in het doublure jaar gekeken zal worden op welke vakgebieden de leerling extra ondersteuning of een andere aanpak nodig heeft. Het O2-team doet een voordracht naar het MT. De school behoudt zich het recht om de uiteindelijke beslissing te nemen. We streven ernaar om leerlingen vanaf groep 5 niet meer te laten doubleren. Alleen in zeer uitzonderlijke gevallen zal overwogen worden een leerling na groep 5 te laten doubleren. In bijlage 8 is toegevoegd de beslissingsprocedure voor de overgang naar groep 3 en in bijlage 9 de beslissingsprocedure rondom doublure en versnellen in groep 3 t/m 8.

3.4.5 Versnellen

Het is mogelijk dat een leerling de aangeboden leerstof als te makkelijk ervaart en de capaciteiten heeft om meer aan te kunnen. Mogelijk zijn deze leerlingen meer gebaat bij versnellen (een klas overslaan). Redenen om deze ingrijpende stap te nemen kunnen zijn:

- De leerprestaties zijn op meerdere vakgebieden uitstekend. Door deze ingreep zal het kind zich beter kunnen ontwikkelen omdat leerstof past bij de competenties van het kind;
- We verwachten dat het kind op sociaal-emotioneel gebied aansluiting zal vinden bij een oudere leeftijdsgroep;
- Het versnellen zal de motivatie van het kind voor leren in stand moeten houden of vergroten;
- Aanvullend onderzoek (doortoetsen en Digitaal Handelingsprotocol Hoogbegaafdheid) moet de behoefte ondersteunen.

Doorslaggevende argumenten in het nemen van de beslissing zijn: motivatie voor leren en aspecten uit het gedrag in de groep.

Naast de bovengenoemde redenen zijn er nog een tweetal overwegingen:

- Het moet organisatorisch verantwoord zijn;
- Eventuele hiaten in de beheerste leerstof moeten opgevangen kunnen worden.

Wanneer in samenspraak met de ouders voldoende redenen zijn om te onderzoeken of versnellen een goede oplossing is, treedt er een stappenplan in werking om de argumenten te wegen. Binnen dit stappenplan staat aangegeven dat ouders ruim op tijd betrokken worden. De school behoudt het recht om de uiteindelijke beslissing te nemen. In de bijlage 8 is toegevoegd de beslissingsprocedure voor de overgang naar groep 3 en in bijlage 9 de beslissingsprocedure rondom doublure en versnellen groep 3 t/m 8.

3.4.6 Kangoeroeklas

De Marke beschikt over een Kangoeroeklas. Met deze klas willen wij tegemoet komen aan de brede ontwikkeling van de (hoog)begaafde kinderen van De Marke. Doel is onder andere het welbevinden vergroten, doordat de (hoog)begaafde leerlingen gelijkgestemden tegenkomen in de Kangoeroeklas. Ze kunnen daar beter en met enthousiasme werken aan uitdagende opdrachten, zodat ook bij hen sprake is van afstemming op persoonlijke behoeften.

Daarnaast willen wij hen laten kennismaken met metacognitieve vaardigheden en hen deze leren toepassen ("leren leren"). In de Kangoeroeklas wordt gewerkt met de Pittige Plus Torens. Voor meer informatie zie protocol (hoog)begaafdheid en Kangoeroeklas aanvulling op het protocol (hoog)begaafdheid.

3.5 Niveau 4: Speciale ondersteuning na extern onderzoek

Indien intern onderzoek vragen oproept, die niet door de eigen schoolorganisatie beantwoord kunnen worden, dan wordt de hulp van externe instanties ingeroepen bij het diagnosticeren.

Op basis van een nauwkeurig omschreven vraag wordt onderzoek gedaan door een externe instantie, waarbij getracht wordt zo concreet mogelijk antwoord te geven op de onderzoeksvraag in de vorm van hulpverlenings- en/of begeleidingsvoorstellen. De ouders moeten toestemming geven voor het aanvragen van een onderzoek.

Via het samenwerkingsverband kan externe expertise in de school worden gehaald.

3.5.1 Externe Praktijken

Als de ontwikkeling van een leerling niet volgens verwachting verloopt en er is onvoldoende zicht op de oorzaak hiervan, dan kan na overleg met en met toestemming van de ouders een extern onderzoek worden aangevraagd bij één van onze onderzoekspartners (KPOA onderwijs expertisecentrum, Jij Onderwijsadvies en CED-groep). Dit betreft vaak een observatie en/of een psychologisch/ didactisch onderzoek. Na een intake volgt een (psychologisch) onderzoek op school waarbij de sterke en zwakke kanten van het kind in kaart worden gebracht. In de verslaggeving worden handelingsadviezen gegeven, waardoor direct kan worden gestart met gerichte begeleiding. Dit wordt in een adviesgesprek met de ouders, leerkracht, IB-er en de medewerker van het externe bureau besproken. De school heeft een beperkt aantal uren om onderzoek uit te laten voeren door de onderzoekspartners.

3.5.2 Overig extern onderzoek

Als de problematiek op school geen aanleiding is om één van onze externe onderzoekspartners in te schakelen, kan de leerkracht na overleg met de IB-er de ouders verzoeken om andere externe instanties te raadplegen. Hierbij kan gedacht worden aan logopedie, huisarts, GGD, kinderfysiotherapie, orthopedagogen/ psychologen en kinderarts. De kosten voor het raadplegen van deze externe instanties zullen altijd voor de ouders zijn. Ouders kunnen ook op eigen initiatief externe instanties benaderen. De school zal hieraan in overleg met de ouders medewerking verlenen. Als daaruit voortkomt, dat de leerling daarvoor onder schooltijd afwezig zal zijn, zal de directie daarvoor toestemming geven.

3.5.3 Handhaving leerlingen met speciale onderwijsbehoeften

Wanneer de school voldoende mogelijkheden ziet om een optimale ontwikkeling bij een leerling met speciale onderwijsbehoeften te realiseren, kan deze leerling bij ons op school gehandhaafd worden. Daarbij staat voorop dat het welbevinden van de leerling over een langere periode goed moet zijn (gaat graag naar school, veilig, gemotiveerd). Als tweede uitdrukkelijke voorwaarde geldt, dat de ouders instemmen met de gevolgde handelwijze en hun verwachtingen afstemmen op deze bijzondere situatie. *Voor deze leerlingen, zal wanneer deze een eigen leerlijn gaan volgen, vanaf halverwege groep 5 een ontwikkelingsperspectief (OPP) worden opgesteld.* Het OPP zal tweemaal per jaar met de ouders geëvalueerd worden. Na een evaluatie kan alsnog besloten worden dat een verwijzing voor deze leerling noodzakelijk is.

3.5.4 Onderwijsondersteuner vanuit het samenwerkingsverband

Als de school ondanks hun inspanning toch handelingsverlegen blijft, kan de IB-er een aanmelding doen bij het samenwerkingsverband. De onderwijsondersteuners van SWV de Eem ondersteunen de scholen bij de invulling van hun zorgplicht met arrangementen om extra ondersteuning op school te realiseren of het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring (TLV), wanneer het passend onderwijsaanbod een plaatsing op het speciaal (basis)onderwijs is. Samen met ouders worden dan de benodigde documenten verzameld en ingevuld.

3.5.5 Het wijkteam

De school kan ondersteuning vragen bij het wijkteam. Zij kan de school ondersteunen bij hulpvragen die op school spelen, maar ook ondersteuning in de thuissituatie bieden. De medewerkers uit het team komen uit verschillende organisaties op het gebied van jeugdzorg, zorg voor mensen met verstandelijke of lichamelijke beperking, ouderen, verslaving, woonbegeleiding, welzijn, psychische problemen, gezondheidszorg en opvoeding van kinderen.

3.5.6 Schoolgebonden ondersteuningsteams

Indien er extra ondersteuning nodig is, kunnen wij als school in Amersfoort met het Schoolgebonden Ondersteuningsteam werken.

Samenstelling van de ondersteuningsteams:

- ouder(s) / verzorgers;
- leerkracht;
- intern begeleider;
- onderwijsondersteuner van SWV de Eem;
- medewerker van het wijkteam;
- eventueel andere reeds bij het kind of het gezin betrokkenen.

Doel van de ondersteuningsteams is:

-korte lijnen en snel overleg van direct betrokkenen, met goede monitoring;
-het ontwerpen en realiseren van een aanpak die past bij wat er nodig is, zowel binnen het onderwijs als in de thuissituatie.

Wie roept het ondersteuningsteam bij elkaar ?

De IB'er neemt, met toestemming van ouders, het initiatief om (een deel van) het ondersteuningsteam bij elkaar te roepen wanneer er belemmeringen wordenesignaleerd in de ontwikkeling van een kind. De ondersteuningsvraag aan SWV de Eem geldt als startinformatie voor het ondersteuningsteam. Ouders tekenen tijdens het startgesprek een toestemmingsformulier als zij akkoord gaan met de voorgestelde werkafspraken.

Taken van het ondersteuningsteam:

De ouders / verzorgers zijn als eerst verantwoordelijken en ervaringsdeskundigen betrokken. De leerkracht is de ervaringsdeskundige vanuit school en heeft een signalerende en informatieve taak.

De intern begeleider is contactpersoon van de school en neemt binnen de school de regie wanneer een plan van aanpak is geformuleerd.

De onderwijsondersteuner legt de verbinding met alles wat er mogelijk is aan bovenschoolse onderwijsondersteuning in de regio.

De wijkteammedewerker doet hetzelfde met betrekking tot de zorg. Deze neemt de regie wanneer er een plan van aanpak voor zorg is geformuleerd en blijft contactpersoon voor andere reeds bij het kind of het gezin betrokken mensen / hulpverleners.

Opdracht van het ondersteuningsteam:

De opdracht van het ondersteuningsteam is het komen tot 'één gezin, één plan'; dit uitvoeren en evalueren. Er wordt oplossingsgericht gewerkt, vanuit de principes van Handelings Gericht Werken. Wij geloven in de kracht van schoolgebonden ondersteuningsteams omdat het een samenwerkingsmodel is tussen school, ouders en wijkteam.

Met korte lijnen en snel overleg tussen mensen die de kinderen elke dag zien; in een omgeving waar de kinderen spelen, leren en wonen.

Naast snel overleg kunnen we in gezamenlijkheid (school- ouders-wijkteam) een plan realiseren dat past bij wat er voor het kind nodig is.

3.6 Niveau 5: De ondersteuning in de speciale school voor basisonderwijs

Wanneer de school aangeeft dat de leerling in niveau 4 niet verder kan worden begeleid, zal worden bekeken of overplaatsing naar een school voor speciaal basisonderwijs mogelijk is.

Deze scholen hebben kleinere groepen. Ze beschikken in verhouding over meer deskundigen om leerlingen met leerproblemen, gedragsproblemen of stoornissen in hun ontwikkeling te helpen.

Daarvan kan sprake zijn als we onderstaande aspecten signaleren:

- het kind voelt zich langere tijd ongelukkig bij ons op school;
- het kind is de aansluiting met zijn medeleerlingen, de leerstof en de leerkracht kwijt;
- wanneer het kind de sfeer, het ritme en de regelmaat binnen de school dusdanig verstoort dat andere leerlingen hierdoor langere tijd in hun ontwikkeling belemmerd worden;
- wanneer de leerstofontwikkeling dusdanig achter blijft, dat er onevenredige inspanning verricht moet worden om een kind verder te doen ontwikkelen;
- wanneer het team in zijn geheel geen mogelijkheid ziet een doorgaande lijn te creëren;
- wanneer we binnen de school meer leerlingen met speciale onderwijsbehoeftes krijgen dan de draagkracht en de competentie van De Marke aankan. Jaarlijks wordt het aantal leerlingen wat extra ondersteuning nodig heeft in kaart gebracht. Deze gegevens worden meegenomen in het aanname en verwijz beleid.

Voor een aanmelding op het SBO moet eerst een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) worden aangevraagd bij het SWV De Eem. Aanmelding gaat altijd in overleg met de ouders en de onderwijsondersteuner. Meestal is er sprake van een advies van een externe instantie. Voor de aanmelding is een aanvraagdeel van de ouders nodig en het groeidocument van de school. Het groeidocument moet aantonen, dat de hulp die voor dit kind nodig is niet op onze school gegeven kan worden. De school moet verantwoorden welke acties reeds ondernomen zijn middels

handelingsplannen. Het groeidocument wordt opgesteld door de IB-er in samenwerking met de leerkracht. Meestal is ook een verslag van een uitgebreid psychologisch onderzoek noodzakelijk. Als de TLV afgegeven wordt, kan het kind door de ouders aangemeld worden op een van de acht scholen voor Speciaal (Basis)onderwijs van ons Samenwerkingsverband (De Eem). Deze scholen zijn: Boulevard 410, Van der Hoeveschool, Koningin Emmaschool, Kingmaschool, Michaëlschool, Mulock Houwer, Dr. A. van Voorthuysenschool, Het Baken (SBO De Werf).

Hoofdstuk 4: Handelingsgericht Werken

4.1 Inleiding

De Marke is in het schooljaar 2008-2009 van start gegaan met het project Afstemming. Het project had als uitgangspunt het implementeren van het Handelingsgericht Werken op school. Inmiddels zijn wij een aantal jaar verder en is het project Afstemming afgesloten en wordt op De Marke gewerkt volgens de 7 uitgangspunten van Handelingsgericht Werken.

4.2 Wat is Handelingsgericht Werken

Handelingsgericht Werken (HGW) is een visie op begeleiden van leerlingen waarbij het denken en werken vanuit de onderwijsbehoeften van de verschillende leerlingen centraal staan. Het gaat erom de onderwijsleersituatie (inclusief leerkrachtgedrag) zo optimaal mogelijk hierop te willen en kunnen afstemmen. Dit veronderstelt een denken, praten en handelen in interactiemogelijkheden, in plaats van eenzijdig uitgaan van kindbeperkingen en/of ontwikkelings- en leerachterstanden. Juist in die interactie tussen alle betrokkenen, wordt gezocht naar afstemming op de wensen en mogelijkheden van alle betrokkenen.

HGW gaat uit van de volgende 7 uitgangspunten:

1. De onderwijsbehoeften van de leerlingen staan centraal;
2. Het gaat om afstemming en wisselwerking (groep, leerkracht, school en ouders);
3. De leerkracht doet ertoe;
4. Positieve aspecten zijn van groot belang;
5. We werken constructief samen;
6. Ons handelen is doelgericht;
7. De werkwijze is systematisch, in stappen en transparant.

4.3 De HGW-cyclus op groepsniveau

De HGW-cyclus op groepsniveau wordt drie keer per schooljaar doorlopen. Op de Marke loopt periode 1 van augustus t/m november/december, periode 2 van november/december t/m maart en periode 3 van maart t/m juni. De cyclus op groepsniveau bestaat uit de volgende 4 fases:

- Fase 1: Waarnemen
- Fase 2: Begrijpen
- Fase 3: Plannen
- Fase 4: Realiseren.

In dit hoofdstuk zullen alle vier de fases worden besproken.

4.3.1 Fase 1: Waarnemen

Tijdens deze fase verzamelen de leerkrachten leerlingengegevens in het groepsoverzicht en signaleren leerlingen die extra begeleiding nodig hebben. De gegevens van leerlingen worden verzameld door:

- Analyseren van toetsen;
- Observeren van leerlingen;
- Praten met leerlingen;
- Praten met ouders;
- Informatie uit overdracht.

Bovenstaande informatie wordt door de leerkracht genoteerd in Parnassys.

Daarnaast wordt bekeken welke doelen de komende periode met de hele groep bereikt moeten worden en welke leerlingen extra begeleiding nodig hebben om deze doelen te behalen. Het gaat hierbij om alle leerlingen die meer nodig hebben dan het reguliere basisaanbod. Dus niet alleen om de leerlingen met een Cito IV of V niveau, maar ook om de leerlingen met een I of II niveau, die makkelijk leren en meer verdieping en uitdaging nodig hebben. Naast de toetsresultaten, wordt ook gekeken naar werkhouding, specifieke leerstijl en sociaal-emotionele vaardigheden.

4.3.2 Fase 2: Begrijpen

In deze fase worden de doelen voor de hele groep geformuleerd en voor elke leerling de onderwijsbehoeften benoemd. In deze fase gaat het om de vraag: hoe zorg ik ervoor dat deze leerling

zo optimaal mogelijk leert en de gestelde doelen bereikt? Dit alles wordt genoteerd in de groepskaart van Parnassys.

Eerst wordt voor iedere leerling beschreven hoe deze het beste leert (stimulerende en belemmerende factoren). Hierbij wordt beknopt aangegeven wat in het algemeen goed werkt bij deze leerling. Dit is gebaseerd op relatief stabiele kindkenmerken als intelligentie, leerstijl, karakter, persoonlijke dynamiek en 'eigen aardigheden'. Deze gelden daardoor voor een langere periode.

Daarna wordt bekeken welke leerlingen extra begeleiding nodig hebben om de gestelde doelen te behalen en wat hun onderwijsbehoeften zijn. Er zijn kinderen die te weinig hebben aan het reguliere basisaanbod. Zij hebben extra begeleiding nodig om bepaalde vaardigheden te leren. Voor deze leerlingen worden onderwijsbehoeften geformuleerd. Hierbij gaat het om een beschrijving van wat het kind nodig heeft om dit doel te bereiken. Wat betekent dit voor mij als leerkracht, de groepsleden en de ouders.

4.3.3. Fase 3: Plannen

Na het in kaart brengen van de onderwijsbehoeften van de leerlingen die extra begeleiding nodig hebben, worden de leerlingen geclusterd met vergelijkbare onderwijsbehoeften en een groepsplan opgesteld.

Je kunt leerlingen op verschillende manieren clusteren. Zo kun je bijvoorbeeld leerlingen met eenzelfde type instructie, opdrachten, taken, (leer)activiteiten, materialen, leeromgeving samenvoegen, maar ook op eigenschappen van leerlingen. Op De Marke hebben wij ervoor gekozen om in eerste instantie te clusteren op instructieniveau. Hierbij wordt de volgende clustering aangehouden:

- Instructiegevoelige leerlingen: basisinstructie
Deze leerlingen vormen meestal de grootste groep. Het zijn de leerlingen die zich met de basisinstructie van de leerkracht, de begeleidde inoefening en de zelfstandige verwerking doorgaans goed ontwikkelen. Het zijn de leerlingen die bij toetsing op niveau scoren.
- Instructieafhankelijke leerlingen: verlengde instructie
Dit zijn de leerlingen die op de toetsen onder niveau scoren. Zij hebben meer tijd nodig en zijn afhankelijk van de verlengde instructie en begeleiding door de leerkracht om hun ontwikkeling goed te laten verlopen.
- Instructieonafhankelijke leerlingen: verkorte instructie
Dit zijn de vlotte leerlingen die zich goed ontwikkelen. Het zijn de goede en zeer goede leerlingen die op de toetsen boven niveau scoren. Deze leerlingen hebben vaak aan een verkorte instructie genoeg om zelfstandig aan het werk te kunnen gaan. Deze leerlingen worden uitgedaagd en krijgen activiteiten op niveau aangeboden.

Wanneer de clustering duidelijk is wordt een groepsplan (zie bijlage...) opgesteld. Een groepsplan bevat schriftelijke richtlijnen voor het onderwijs aan alle leerlingen in de groep. Het beschrijft de didactische en pedagogische doelen voor de komende periode en wat de leerlingen daarvoor nodig hebben. Het is een praktisch document dat de leerkracht ondersteunt bij het omgaan met de verschillen in zijn/haar groep.

4.3.4 Fase 4: Realiseren

In deze fase wordt zoveel mogelijk passend onderwijs gerealiseerd. Het groepsplan is als werkdocument beschikbaar in de klassenmap. Op basis hiervan wordt een week- en dagplanning gemaakt. De activiteiten worden kort en kernachtig in de weekplanning opgenomen, zodat deze niet worden vergeten.

Tijdens de uitvoering van het groepsplan observeert de leerkracht hoe de leerlingen bezig zijn, analyseert hun werk, voert gesprekken en neemt toetsen af. De belangrijkste waarnemingen en reflectiepunten worden genoteerd in het groepsplan (logboek). Relevante gegevens kunnen ook bij de betreffende leerling in de groepskaart worden bijgewerkt. De groepskaart wordt sowieso bijgewerkt wanneer het groepsplan is afgerond en daarmee is de HGW cyclus rond.

4.4 Groepsbespreking

De groepsbespreking van de leerkracht met de IB heeft een centrale plaats in de HGW-cyclus. De groepsbesprekingen zijn in de jaarplanning opgenomen aan het einde van de groepsplanperiode. Met het bijwerken van de groepskaart en het evalueren van het groepsplan wordt de cyclus afgerond. Tegelijkertijd wordt de nieuwe cyclus gestart waarbij een nieuw groepsplan wordt opgesteld. Op dat

moment wordt de voortgang in de groepsbespreking besproken. Tijdens de groepsbespreking komen de volgende punten aan de orde:

- Bespreekpunten en vragen van de leerkracht en IB;
- Evaluatie van vorig groepsplan;
- Aandachtspunten hele groep;
- Inzoomen op bepaalde leerlingen;
- Realiseren van het groepsplan;
- Motivatie, zelfvertrouwen en competentie;
- Groepsbezoek;
- Eventuele aanmelding van leerlingen voor een leerlingbespreking.

4.4.1 Leerlingbespreking

Zo nu en dan is het gewenst om een individuele leerling uitgebreider te bespreken. Dit gebeurt in een leerlingbespreking.

Een leerlingbespreking heeft de volgende kernpunten: het is een gepland moment tussen de leerkracht, IB en eventueel andere deskundigen, het is gericht op een individuele leerling, met als doel het beantwoorden van de hulpvraag van leerkracht en er wordt een verslag van gemaakt. Een leerlingbespreking kan in de volgende situaties nodig zijn:

- Als een leerling onvoldoende profiteert van het groepsaanbod, de doelen zijn niet behaald;
- Als niet wordt begrepen waarom een leerling zich anders ontwikkelt of gedraagt dan verwacht;
- Als er geen zicht is op wat reële doelen voor deze leerling zijn, het ontwikkelperspectief is onduidelijk;
- Al een leerkracht behoefte heeft aan feedback op zijn/haar aanpak van een specifieke leerling of op de samenwerking met bepaalde ouders;
- Als het niet lukt om de onderwijsbehoeften van de leerling te formuleren, het is niet duidelijk wat deze leerling nodig heeft en hoe dat te concretiseren is;
- Als ernstige of complexe problematiek wordt vermoed en een aanmelding bij het SWV De Eem of een verwijzing naar een externe instelling voor hulpverlening moet worden voorbereid.

Tijdens de leerlingbespreking worden de volgende 6 stappen gezet:

1. Overzicht: Wat gaat goed en wat moeilijk?
2. Inzicht: Hoe zou het kunnen komen dat de situatie nu zo is?
3. Weten we al genoeg om de vragen te beantwoorden?
4. Uitzicht: wat betekent de analyse voor de aanpak?
5. Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de leerkracht?
6. Afspraken en planning: wie doet wat, waarom, hoe en voor wanneer?

Dit alles wordt genoteerd in Parnassys.

In dit hoofdstuk zijn letterlijk teksten overgenomen uit: *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam. Samen met collega's, leerlingen en ouders aan de slag*; N. Pameijer, T. van Beukeringen en S. de Lange, ACCO 2009.

Hoofdstuk 5 : Ontwikkelingsperspectief

5.1 Inleiding

Werken vanuit een ontwikkelingsperspectief kan in scholen een belangrijke bijdrage leveren aan het vergroten van de opbrengsten (kwaliteitszorg), het doelgericht plannen van het onderwijs aan leerlingen, het maken van beredeneerde keuzes in leerlijnen en onderwijsaanbod, een betere afstemming met ouders en leerlingen over wat de school wil bereiken en een goede overgang naar het speciaal (basis)onderwijs of voortgezet onderwijs.

Bij het ontwikkelingsperspectief (OPP) van een leerling brengt de school in beeld, op basis van alle relevante gegevens waarover ze beschikt, wat ze met de leerling wil bereiken. De school maakt daarmee inzichtelijk aan betrokkenen (ouders/leerling/inspectie) welke doelen ze op lange, middellange en korte termijn nastreeft. Het ontwikkelingsperspectief is daarmee niet bedoeld om de ontwikkeling van een leerling te volgen (waar komt de leerling uit?), maar om het onderwijsaanbod voor een leerling zodanig te plannen dat een leerling zich optimaal ontwikkelt.

Definitie ontwikkelingsperspectief:

“De inschatting van de ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling voor een bepaalde, langere periode”.

5.2 Voor welke leerlingen wordt een ontwikkelingsperspectief opgesteld?

Het gaat om leerlingen die een eigen leerlijn hebben voor één of meerdere vakgebieden en maximaal het eindniveau van groep 7 halen. Deze leerlingen krijgen niet het leerstofaanbod van de groep waartoe zij behoren. Ondanks de inspanningen is het niet gelukt deze leerlingen bij de groep te houden, zelfs niet met een minimumprogramma. Dit zijn de leerlingen met:

- Een SO- of SBO-indicatie;
- Een verwachte uitstroom naar het praktijkonderwijs of voortgezet speciaal onderwijs;
- Cognitieve of sociaal-emotionele belemmeringen op één of meerdere van de vakgebieden rekenen en wiskunde, technisch lezen of begrijpend lezen.

(bron: Analyse en waarderingen van opbrengsten, primair onderwijs, september 2010)

5.3 Hoe wordt het ontwikkelingsperspectief opgesteld?

De Marke stelt op basis van dossieranalyse en eigen aanvullend onderzoek de mogelijkheden en beperkingen (stimulerende en belemmerende factoren) vast. Op De Marke richten wij ons vooral op de mogelijkheden, positieve kwaliteiten en talenten van leerlingen, wat geheel aansluit bij de uitgangspunten van het handelingsgericht werken (HGW). Daarnaast wordt een didactisch en pedagogisch perspectief opgesteld. Het ontwikkelingsperspectief (zie bijlage...) wordt door de IB-er in overleg met de leerkracht opgesteld.

5.3.1 Didactisch perspectief

Voor het vaststellen van de cognitieve ontwikkeling maken wij gebruik van de Cito-toetsen:

- Rekenen en Wiskunde;
- Begrijpend lezen;
- Technisch lezen: DMT en AVI;
- Spelling.

Hierbij wordt de toetsscore omgezet naar een DLE (didactische leeftijd equivalent). Deze gegevens gebruiken wij om het leerrendement ($DLE : DL = LR$) per vakgebied uit te rekenen. Uitgaande van de laatste drie meetmomenten (toetsscores) wordt de leerrendementsverwachting (LRV) vastgesteld. Op basis hiervan wordt een ontwikkelingsperspectief vastgesteld. Hierin wordt de verwachte ontwikkeling voor een bepaalde, langere periode vastgelegd. Dit ontwikkelingsperspectief is (zo mogelijk) gebaseerd op de verwachte uitstroom: het uitstroomniveau. Door het verwachte uitstroomniveau te verbinden met het instroomniveau ontstaat een lijn. Dit is de ontwikkelingslijn. Deze lijn is richtinggevend voor het plannen van het aanbod.

Naast het gebruik van DLE wordt naar de vaardigheidsscore en de vaardigheidsgroei op de Cito-toets van het betreffende vakgebied gekeken. Hierbij wordt de vaardigheidsscore als uitgangspunt genomen en gekeken naar de gemiddelde vaardigheidsgroei van dat leerjaar.

Bijvoorbeeld: Een leerling uit groep 6 heeft een vaardigheidsscore van 73 op de midden Cito-toets rekenen behaald. Het leerrendement van deze leerling op het gebied van rekenen is 80%. Kijken we naar de gemiddelde vaardigheidsgroei van leerlingen in groep 6, dan zien wij dat deze tussen de midden en eindtoets 5 punten is. Voor de leerling met een leerrendement van 80% gaan wij dan uit van een vaardigheidsgroei van 4 punten.

5.3.2 Pedagogisch perspectief

Naast een beschrijving van het didactisch perspectief wordt op De Marke ook een pedagogisch perspectief opgesteld. Op basis van verzamelde gegevens worden vakgebiedoverstijgende doelen op sociaal-emotioneel vlak (bijvoorbeeld sociale vaardigheden, uitgestelde aandacht en zelfsturing) en taak- en werkhouding, die op lange termijn realiseerbaar zijn voor de leerling, opgesteld. Voor het meten van deze gegevens maken wij gebruik van het signaleringsinstrument SCOL (sociale competentie observatie lijst) en observaties in de klas.

De pedagogische en didactische ontwikkeling gaan vaak hand in hand. Door een pedagogisch perspectief te benoemen, worden op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling en werkhouding/motivatatie doelen gesteld, die de leerling beter in staat stellen didactische vorderingen te maken.

5.3.3 Opstellen van het handelingsplan

Het ontwikkelingsperspectief is sturend voor het aanbod aan de leerling en biedt handvatten voor de planning van het onderwijs aan de leerling. Het gaat vooraf aan het handelingsplan of het groepsplan. Naar aanleiding van het opgesteld ontwikkelingsperspectief wordt gekeken waar de leerling met de groep mee kan doen. Dit wordt genoteerd in het groepsplan. Wanneer de leerling niet met de groep mee kan doen, wordt een individueel handelingsplan opgesteld voor het betreffende vakgebied. De leerkracht stelt in overleg met de IB-er het individuele handelingsplan op.

5.4 Ontwikkelingsperspectief binnen de ondersteuningstructuur

Op De Marke werken wij volgens de uitgangspunten van handelingsgericht werken (HGW) en maken daarbij gebruik van de 1-zorgroute. Drie maal per jaar vinden groepsbesprekingen plaats met de IB-er, waarin de groepskaart wordt besproken en het groepsplan geëvalueerd en daarmee wordt de cyclus afgerond. Tegelijkertijd wordt een nieuwe cyclus gestart, waarin de groepskaart wordt bijgewerkt en een nieuw groepsplan start. Wanneer een leerling buiten deze cyclus valt om verschillende redenen vindt een leerlingbespreking plaats. Tijdens deze bespreking wordt de betreffende leerling uitgebreid besproken en er vindt een oudergesprek plaats. Wanneer voor een leerling een OPP geschreven is, zal deze leerling tijdens de leerlingbesprekingen (3x per jaar) worden besproken. Daarnaast zal na iedere leerlingbespreking een gesprek met ouders gevoerd worden. Tijdens deze bespreking wordt gesproken over de vorderingen van de leerling zowel op didactisch als pedagogisch gebied en of de ontwikkeling verloopt volgens verwachting.

5.5 Communicatie omtrent het ontwikkelingsperspectief.

Bij werken vanuit een ontwikkelingsperspectief is een goede afstemming en communicatie met de leerling, de ouders en eventueel externe gewenst. Het is essentieel dat de leerling en zijn/haar ouders actief participeren in het werken vanuit een OPP.

5.5.1 Communicatie met leerlingen

Naar aanleiding van het project Afstemming (HGW) zijn wij begonnen met het voeren van kindgesprekken. Hiermee proberen we het kind meer te betrekken bij zijn/haar onderwijsleerproces. Door de leerlingen meer te betrekken, weet hij/zij waar de school naartoe werkt, wat daarvoor moet gebeuren en hoe hij/zij daaraan zelf kan bijdragen. Bij het kiezen van een uitstroombestemming die past bij de mogelijkheden en interesses van een leerling zijn kindgesprekken van belang. Zo biedt het werken vanuit het OPP tal van kansen om met een leerling in gesprek te gaan over:

- Wie ben ik?
- Wat wil ik?
- Wat zijn mijn talenten?
- Wat kan ik nog niet?
- Hoe wil ik graag geholpen worden?

Niet alleen de schoolse vaardigheden, maar ook sociale competenties, gedrag en werkhouding komen daarbij ter sprake. Van belang is dat de gesprekken oplossingsgericht zijn en dat er sprake is van tweerichtingsverkeer, waarin de leerkracht zich openstelt en serieus luistert naar de leerling. Hiermee vergroot je het eigenaarschap, de betrokkenheid en de motivatie van de leerling.

5.5.2 Communicatie met ouders

Wanneer een OPP wordt opgesteld is er vaak sprake van een stagnatie in de ontwikkeling van de leerling en vragen ouders zich bezorgd af wat het toekomstperspectief van hun kind is. Ook kan het confronterend zijn omdat het OPP een toekomstperspectief geeft wat de ouders niet voor ogen hadden voor hun kind. Het is belangrijk dat het OPP regelmatig met ouders besproken wordt en dat de ouders ruimte geboden wordt om hun verwachtingen in te brengen. Het partnerschap met ouders speelt hierin een grote rol.

Zoals hierboven staat beschreven wordt drie maal per jaar na de leerlingbespreking een oudergesprek gevoerd. Hierbij wordt gesproken over de verwachting, ontwikkeling en het eventueel bijstellen van het OPP. De sterke kanten van het kind komen aan bod, welke interesses het kind heeft en op welke gebieden het kind ondersteuning nodig heeft. Daarnaast wordt met de ouders besproken of ze hun kind herkennen in het OPP.

Hoofdstuk 6 : Referentieniveaus

6.1 Inleiding

Sinds augustus 2010 is de wet op referentieniveaus aangenomen. Het verplicht de scholen om in het onderwijsaanbod voor taal en rekenen, de referentieniveaus als uitgangspunt te gebruiken. Het gaat om basiskennis en vaardigheden die voor alle leerlingen van belang zijn. Het doel van de invoering van een referentiekader voor deze basiskennis en vaardigheden is een algemene niveauverhoging.

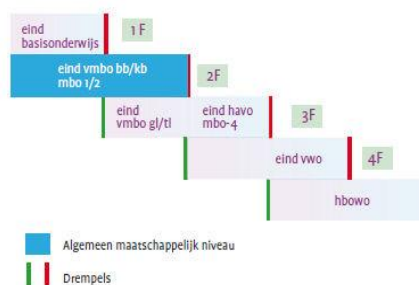
6.2 Wat zijn de referentieniveaus?

In de referentieniveaus staat beschreven wat de kinderen moeten kunnen en kennen op verschillende momenten in hun schoolloopbaan. Het gaat om kennis en vaardigheden die noodzakelijk zijn voor een kansrijke en aansluitende leerloopbaan en die een goed maatschappelijke functioneren bevorderen.

Het referentiekader is opgebouwd uit vier referentieniveaus. In elk van deze niveaus worden de basiskennis en de basisvaardigheden beschreven voor taal en voor rekenen. In de referentieniveaus wordt zichtbaar welke kennis en vaardigheden noodzakelijk of na te streven zijn, hoe onderdelen ervan op elkaar aansluiten, hoe bepaalde kennis en vaardigheden worden onderhouden en welke kennis en vaardigheden worden verdiept. In deze niveaus worden kwaliteiten onderscheiden:

- Fundamentele kwaliteit;
- Streefkwaliteit.

Deze kwaliteiten, acht in totaal, overlappen elkaar deels (zie afbeelding). Het eerste referentieniveau heeft betrekking op het primair onderwijs en geeft aan wat alle leerlingen op het gebied van taal en rekenen aan het einde van de basisschool dienen te beheersen.

6.3 Referentieniveau Rekenen

Voor het einde van het basisonderwijs zijn voor rekenen-wiskunde twee referentieniveaus geformuleerd:

- 1F: Fundamentele kwaliteit. Dit is het niveau dat alle leerlingen aan het einde van de basisschool moeten kunnen bereiken. Het gaat om beheersingsdoelen. Doorgaans betreft dit leerlingen die na de basisschool naar de basisberoepsgerichte leerweg en kaderberoepsgerichte leerweg in het VMBO gaan.
- 1S: Streefkwaliteit: Dit niveau is bedoeld voor leerlingen die na de basisschool naar de gemende leerweg of theoretische leerweg in het VMBO of naar HAVO en VWO doorstromen.

Het referentieniveau rekenen is opgebouwd uit de volgende domeinen:

- Getallen;
- Verhoudingen;
- Meten en meetkunde;
- Verbanden.

De fundamentele kwaliteit richt zich op basale kennis en inzichten en zijn gericht op een meer toepassingsgerichte benadering van rekenen. De streefkwaliteit bereidt de leerlingen voor op de meer abstracte wiskunde. De niveaus zijn op de volgende manier opgebouwd:

1. Notatie, Taal en betekenis;
2. Verbanden leggen tussen begrippen, notatie, getallen en spraakgebruik;
3. Gebruik, waarbij het gaat om rekenvaardigheden in te zetten bij het oplossen van problemen.

Elk van de drie bovenstaande onderdelen is steeds opgebouwd uit 3 typen kennis en vaardigheden:

1. Paraat hebben van kennis, feiten, begrippen en technieken;
2. Functioneel toepassen van het geleerde binnen en buiten het schoolvak;
3. Weten waarom, blijf geven van inzicht.

6.4 Referentieniveau Taal

Het referentieniveau Taal maakt geen onderscheid tussen typen kennis en vaardigheden zoals het referentieniveau op het gebied van rekenen. Wel kan elke school binnen een sector aan de realisatie van twee niveaus werken. Zo zal een deel van de leerlingen aan het einde van het primair onderwijs niveau 1F behalen, een kleiner deel behaalt al niveau 2F (het zogenaamde S-niveau).

Het referentieniveau Taal is opgebouwd uit de volgende domeinen:

- Mondelinge taalvaardigheid (gespreksvaardigheid, luistervaardigheid en spreekvaardigheid);
- Lezen (zakelijke teksten, fictie teksten en literaire teksten);
- Schrijven;
- Begrippenlijst en taalverzorging.

De referentieniveaus voor taal kennen dezelfde opbouw:

1. Algemene omschrijving;
2. (Sub)doel;
3. Taken die een leerling op het betreffende niveau moet uitvoeren;
4. Kenmerken van de taakuitvoering die aangeven aan welke karakteristieken een taak of een product op het betreffende niveau moet voldoen.

Het vierde domein: begrippenlijst en taalverzorging, kent een eigen structuur. Hierin wordt beschreven wat de leerlingen moeten kennen en kunnen als het om grammatica en spelling gaat. Er staan begrippen in die leerlingen moeten kunnen gebruiken op de verschillende referentieniveaus.

6.5 Referentieniveaus op De Marke

Vanaf 1 augustus 2010 zijn de referentieniveaus het uitgangspunt voor de inrichting van het taal en rekenonderwijs. De referentieniveaus zijn gebaseerd op de kerndoelen, dus het onderwijsaanbod wat gegeven wordt op De Marke is dekkend. De verschillende methodes waaruit les wordt gegeven zijn gebaseerd op de kerndoelen en de referentieniveaus.

Hoofdstuk 7: Interne begeleiding en remedial teaching

7.1 Inleiding

Naast de leerkracht, hebben de intern begeleider (IB-er) en remedial teacher (RT-er) een grote rol in het proces van de ondersteuning. In dit hoofdstuk wordt een uitgebreide beschrijving van de taken en de inhoud gegeven.

7.2 Remedial teacher (RT-er)

Een remedial teacher is een leerkracht die belast is met de uitvoering van het begeleiden van leerlingen aan de hand van een, in overleg met de leerkracht en de intern begeleider, opgesteld handelingsplan.

Functionele relatie

Intern: De RT-er heeft contact met leerlingen, groepsleerkrachten en IB-er.
Extern: De RT-er heeft contact met ouders voor zover dat door de IB-er en/of de leerkracht gewenst is. In samenwerking met de IB-er en/of leerkracht heeft hij contacten met externen.

Verantwoordelijkheden/Bevoegdheden

De remedial teacher is verantwoordelijk voor de correcte uitvoering van de individuele leerlingbegeleiding, voor zover het dat deel betreft dat in het handelingsplan beschreven. Hij werkt onder verantwoordelijkheid van de IB-er en bespreekt/evalueert regelmatig de uitvoering van zijn werkzaamheden met de IB-er.

Taakinhoud

De RT-er is belast met de volgende taken:

- De RT-er voert, op verzoek van de Intern Begeleider, nader signalerend en/of diagnostisch onderzoek uit;
- De RT-er adviseert bij het opstellen en uitvoeren van handelingsplannen met betrekking tot leer- en gedragsproblemen;
- De RT-er doet kort schriftelijk verslag aan groepsleerkracht/ IB-er over de met het kind verrichte werkzaamheden;
- De RT-er overlegt met de groepsleerkracht over de met het kind verrichte werkzaamheden en doet suggesties over het vervolg;
- De RT-er heeft een ondersteunende rol in gesprekken met ouders van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften, indien de IB-er en/of groepsleerkracht daarom verzoekt;
- De RT-er informeert de IB-er regelmatig over de stand van zaken met betrekking tot individuele leerlingen;
- De RT-er draagt mede ondersteuning voor een adequate inrichting, organisatie en beheer van de orthotheek;
- De RT-er neemt deel aan de door de directie en/of het BMT opgedragen scholing/cursussen.

Verantwoording

De RT-er legt verantwoording af aan de IB-er over zijn werkzaamheden. Dit doet de RT-er ook in een jaarlijks functioneringsgesprek met de zorgteamleider.

7.3 Intern Begeleider (IB-er)

Een intern begeleider is een leerkracht belast met de algemene coördinatie van de leerlingenondersteuning op school.

Functionele relatie

Intern: De IB-er is deelnemer van het onderwijskundig overleg met het O2-team en onderhoudt contacten met de leerkrachten, met de RT-er(s) en met de ouders van de leerlingen die al dan niet tijdelijk een plaats hebben in de leerlingenondersteuning.
Extern: De IB-er onderhoudt contacten met het expertisecentrum en vertegenwoordigt de school in het samenwerkingsverband De Eem en andere externe instanties personen in relatie tot de leerlingenondersteuning.

Verantwoordelijkheden/Bevoegdheden

De IB-er heeft de bevoegdheid, namens de directie, in samenspraak met de leraren in de bouw beslissingen te nemen die in het verlengde liggen van vastgesteld schoolbeleid. De IB-er heeft de bevoegdheid leraren aan te spreken in het kader van leerlingbegeleiding en niet nagekomen afspraken. De IB-er ziet er op toe dat de coördinatie tussen de verschillende aandachtsgebieden van de leerlingenondersteuning goed verloopt. De IB-er adviseert de leerkrachten (gevraagd of ongevraagd) bij het begeleiden van op- en uitvallende leerlingen. Daarbij is de IB-er verantwoordelijk voor de organisatie van zorgverbreding. Hij bewaakt de pedagogisch-didactische lijn in de school.

Taakhoud

De IB-er is belast met de onderstaande taken:

- De IB-er voert reflectie-, begeleidings- en coachingsgesprekken met de RT-er(s), uitgezonderd de gesprekken in het kader van de procedure Functioneringsgesprekken en gesprekken in het kader van re-integratie na ziekte;
- De IB-er stelt jaarlijks de signaleringskalender en toetskalender op;
- De IB-er coördineert de organisatie van het CITO leerlingvolgsysteem en brengt halfjaarlijks in het managementteam verslag uit over de resultaten;
- De IB-er is betrokken bij onderwijsinhoudelijke veranderingen, zoals aanschaf nieuwe methode, hulpmaterialen, herschikking van groepen, profielschets nieuwe leerkracht, scholing;
- De IB-er analyseert, samen met de groepsleerkracht, de toetsresultaten van de CITO, de methodegebonden toetsen en de methode onafhankelijke toetsen (bv. AVI);
- De IB-er assisteert groepsleerkrachten bij het opstellen van een handelingsplan;
- De IB-er bepaalt, na overleg met de leerkrachten, welke leerlingen RT krijgen;
- De IB-er evalueert het handelingsplan met de betrokken RT-er en leerkracht;
- De IB-er bewaakt de tijdige invulling en de eenduidigheid in het hanteren van de voortganglijsten en de bijbehorende bijlagen;
- De IB-er is verantwoordelijk voor dossiervorming in het kader van zorgverbreding;
- De IB-er is verantwoordelijk voor het (laten) doen van onderzoeken t.b.v. de ondersteuning van de leerling;
- De IB-er begeleidt leerkrachten op het gebied van zorgverbreding;
- De IB-er organiseert de groepsbesprekingen, leerlingbesprekingen of dat deel van een bouwvergadering waarin een leerlingbespreking plaatsvindt gericht op uitvallende cq opvallende leerlingen;
- De IB-er bewaakt de ononderbroken ontwikkelingslijn van de leerlingen gedurende hun schoolloopbaan;
- De IB-er houdt vakliteratuur en ontwikkelingen bij ten aanzien van de ondersteuning en informeert de leerkrachten;
- De IB-er is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de inrichting, organisatie en het beheer van de orthotheek;
- De IB-er initieert en doet voorstellen voor de beleidsontwikkeling op het gebied van de zorgverbreding;
- De IB-er zorgt voor de beschrijving van de zorgbreedteparagraaf in het schoolplan en de schoolgids;
- De IB-er zorgt voor het op peil houden van de software op het gebied van de leerlingenzorg;
- De IB-er zorgt voor het (doen) opstellen van een onderwijskundig verslag van leerlingen die school verlaten;
- De IB-er is voortrekker bij de procedure voor verwijzing naar het speciaal onderwijs;
- De IB-er is verantwoordelijk voor adequate externe contacten over de leerlingen b.v. met onderzoeksinstituten, het samenwerkingsverband, SBO scholen ed;
- De IB-er informeert de leden van het managementteam over de voortgang van de begeleiding van de zorgverbreding en activiteiten in het kader van de zorgstructuur in het onderwijskundig overleg;
- De IB-er beheert en is verantwoordelijk voor het jaarlijks beschikbaar gestelde zorgbudget;
- De IB-er neemt deel aan de door de directie en/of het BMT opgedragen scholing/cursussen;
- De IB-er informeert bij instroomleerlingen naar het functioneren van de leerling op de vorige school;
- De IB-er beslist in samenwerking met de Bouwteamleiders over toelating van de zij-instromers.

Hoofdstuk 8: Dossier

8.1 Dossiervorming

De Marke maakt een onderscheid in het leerlingendossier, dat centraal in een dossierkast beheerd wordt door het O2-team en het leerlingendossier in Parnassys dat beheerd wordt door de groepsleerkracht.

Leerlingdossier van het O2-team

Het leerlingdossier van het O2-team bestaat uit een hangmappensysteem. Per leerling is er een hangmap. Deze hangmappen zijn ingedeeld op alfabetische volgorde per jaargroep. In het leerlingdossier wordt gewerkt met drie verschillende kleuren mappen. De inhoud van deze mappen verschilt:

- Geel: Algemene gegevens
 - Stamformulier;
 - Onderwijskundig rapport van de vorige school (indien van toepassing);
 - Overdrachtslijst peuterspeelzaal (indien van toepassing);
 - Verlofaanvraag.
- Rood: Verslagen onderzoek
 - Handelingsplannen;
 - Onderzoeksverslagen externe instanties;
 - Achtergrondinformatie.
- Blauw: Toetsen
 - AVI-toetsen en DMT (van leerlingen met een vertraagde leesontwikkeling);
 - Cito-toetsen (van leerlingen met een OPP of die doorgetoetst zijn);
 - Overig aanvullend toetsmateriaal (PI-dictee, leesvoorwaarden etc).

Leerlingdossier van de leerkracht

Op Parnassys houden de leerkrachten de volgende gegevens bij:

- Notities;
- Uitgewerkte oudergesprekken;
- Leerling-gegevens;
- Handelingsplannen;
- Groepskaart;
- Doublureformulieren.

De intern begeleider heeft inzage in al deze documenten.

Over het gebruik van het leerlingendossier bij het O2-team zijn een aantal afspraken:

- Iedere leerkracht mag het leerlingendossier van het O2-team raadplegen, maar niet meenemen. De leerkracht maakt hiervoor een afspraak met de IB-er.
- Verslagen mogen alleen worden gekopieerd met toestemming van de directie of IB-er.
- Ouders hebben recht op inzage, alleen de directie mag daarvoor toestemming geven.

8.2 Overzicht verantwoording verslaglegging

Soort overleg	Wie maakt het verslag	Waar wordt het verslag opgeborgen
Groepsbespreking	Leerkracht	Parnassys
Leerlingbespreking	De leerkracht die het probleem inbrengt	Acties in de individuele map bij het betreffende kind als notitie in Parnassys.
Bespreking van tussentijdse problemen	De leerkracht	Acties in de individuele map bij het betreffende kind als notitie in Parnassys.
Overleg IB-RT	Indien noodzakelijk maakt een van de deelnemers het verslag.	Digitaal dossier (IB-RT).
IB-Overleg	Notulist (in overleg één van de IB-ers)	Digitaal dossier (IB-RT).
Oudergesprekken op aanvraag van ouders	Leerkracht	In de individuele map bij het betreffende kind als notitie oudergesprek in Parnassys.

en/of leerkracht		
Oudergesprekken met leerkracht als er zwaarwegende beslissingen moeten worden genomen.	IB-er	In de individuele map bij het betreffende kind als notitie oudergesprek in Parnassys.
Consultatieve leerlingbegeleiding (CLB)	IB-er	Acties in de individuele map bij het betreffende kind als notitie in Parnassys.
Nabespreking onderzoek	Onderzoeker	Leerlingendossier van het O2-team en als notitie externe contacten in Parnassys.
Kort logopedisch onderzoek	Logopediste van Eduniek	Leerlingendossier van het O2-team en als notitie externe contacten in Parnassys.
Overleg met onderwijsondersteuner	IB-er	Als notitie externe contacten in Parnassys.

Hoofdstuk 9: Orthotheek

De orthotheek is een verzameling van achtergrondinformatie en materialen die leerkrachten en het O2-team kunnen ondersteunen in het werk met leerlingen met speciale onderwijsbehoeften.

De IB'ers dragen zorg voor inrichting en aanvulling hiervan.

De orthotheek is verdeeld in een achtergrondinformatiedeel en een leer- en hulpmiddelendeel.

Er is informatie beschikbaar over:

-algemeen

-sociaal-emotioneel

- gedrag
- werkhouding
- concentratie

didactiek

- rekenen
- lezen
- taal
- spelling
- schrijven
- motoriek
- meer- en hoogbegaafden

De leer- en hulpmiddelen zijn niet bedoeld voor algemeen gebruik in de klas, maar voor gebruik in RT-situaties. De leerkrachten kunnen hiervan gebruikmaken ter invulling van de actie m.b.t een ondersteuningsleerling.

Er is een uitleensysteem van toepassing, zodat er inzicht in is welke middelen door wie geleend zijn.

Daarnaast heeft de school abonnementen op onderwijstijdschriften die recente informatie verschaffen over nieuwe leermiddelen/methoden. Deze tijdschriften liggen in de teamkamer en worden soms in de roulatie gedaan.

BIJLAGEN

Stappenplan leerlingbegeleiding op De Marke

Dit stappenplan is bedoeld voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften die extra ondersteuning nodig hebben om binnen de reguliere cyclus van het handelingsgericht werken (waarnemen, begrijpen, plannen en realiseren) te kunnen blijven functioneren. Deze leerlingen vallen op binnen het basisaanbod en hebben extra begeleiding nodig om de gestelde doelen te behalen. In de meeste gevallen kan de leerling door middel van een specifieke aanpak meekomen met het groepsaanbod en de gestelde doelen behalen, echter wanneer dit niet lukt zullen stappen moeten worden ondernomen. In het schema hieronder staat beschreven welke stappen ondernomen worden om de leerling zo goed mogelijk te begeleiden. De te bieden ondersteuning loopt op van extra ondersteuning in de groep tot ondersteuning in de speciale school voor basisonderwijs.

Niveau 1: Algemene ondersteuning in de groep	Niveau 2: Extra ondersteuning in de groep	Niveau 3: Speciale ondersteuning na intern onderzoek	Niveau 4: Speciale ondersteuning na extern onderzoek	Niveau 5: De ondersteuning in de speciale school voor basisonderwijs
--	---	--	--	--

Stap	Leerkracht	IB-er/ O2-team	Ouders	MT
1. Waarnemen	De leerkracht signaleert de specifieke onderwijsbehoefte bij de leerling.			
2. Begrijpen	De leerkracht benoemt samen met de IB-er in de groepsbespreking de specifieke onderwijsbehoeften.	De IB-er ondersteunt de leerkracht door in de groepsbespreking de specifieke onderwijsbehoeften samen te benoemen.		
3. Plannen	De leerkracht stelt in overleg met de IB-er een begeleidingsplan voor de leerling op (binnen het groepsplan of in een individueel handelingsplan). De leerkracht betreft/informeert ouders over het begeleidingsplan voor de komende periode. De leerkracht doet verslag van het gesprek met ouders in Parnassys.	De IB-er begeleidt de leerkracht in het opstellen van een begeleidingsplan voor de leerling.	De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over het opgestelde begeleidingsplan en op welke manier zij hierbij betrokken kunnen worden.	
4. Realiseren	De leerkracht voert het	De IB-er is voor de leerkracht	De ouders stellen de	

	groepsplan en/of individueel handelingsplan uit. De leerkracht stelt de ouders op de hoogte indien grote aanpassingen in het aanbod gedaan worden.	beschikbaar wanneer zij vragen hebben of problemen ondervinden in de uitvoer van het opgestelde begeleidingsplan. De IB-er vraagt aan de leerkracht, tijdens een groepsplanperiode, hoe het gaat met de uitvoering van het begeleidingsplan.	leerkracht op de hoogte van de signalen die hun kind thuis afgeeft en betrekking hebben op het aanbod in de klas.	
5. Waarnemen Zijn de doelen voor de leerling gehaald? Ga dan verder met de cyclus (stap 1-5).	De leerkracht evalueert het groepsplan en/of individueel handelingsplan. Tussenevaluatie met de IB-er De leerkracht bespreekt de evaluatie tijdens de groepsbespreking met de IB-er. Wanneer de doelen niet zijn behaald wordt een afspraak gemaakt voor een leerlingbespreking. De leerkracht informeert de ouders over de resultaten van het ingezette plan. De leerkracht doet verslag van het gesprek met ouders in Parnassys.	De IB-er bespreekt de evaluatie van het begeleidingsplan met de leerkracht tijdens de groepsbespreking. Wanneer de doelen niet zijn behaald wordt een afspraak gemaakt voor een leerlingbespreking.	De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over de uitvoering/resultaten van het opgestelde begeleidingsplan en welke stappen voor de komende periode gezet gaan worden.	
De doelen voor de leerling zijn niet gehaald? De leerling wordt in de leerlingbespreking besproken (stap	De leerkracht betreft/informeert de ouders over de resultaten en hulpvraag voor de		De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over de uitvoering/ resultaten van het opgestelde begeleidingsplan	

6).	leerlingbespreking . De leerkracht doet verslag van het gesprek met ouders in Parnassys.		en de hulpvraag die daaruit naar voren is gekomen.	
6. Leerlingbespreking Is de hulpvraag beantwoord? Komen de leerkracht en de IB-er tot een antwoordt op de hulpvraag, ga dan verder met de cyclus (1-5).	De leerkracht formuleert over de leerling een hulpvraag voor de IB-er; de hulpvraag wordt ingebracht in de leerlingbespreking.	De IB-er ontvangt van de leerkracht een hulpvraag over een leerling. De hulpvraag wordt besproken tijdens de leerlingbespreking.	De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over de leerlingbespreking en de daaruit voortgekomen acties.	
	Naar aanleiding van de leerlingbespreking informeert de leerkracht de ouders en bespreekt welke acties worden ingezet .	Tijdens de bespreking vult de IB-er samen met de leerkracht het werkdocument zo compleet mogelijk in. Dit dient als verslag van de bespreking.		
	De leerkracht kan de IB-er vragen om deel te nemen aan het oudergesprek.	De IB-er neemt deel aan het oudergesprek indien de leerkracht dit vraagt.		
Hulpvraag niet beantwoord?	De leerkracht doet verslag van het gesprek met ouders in Parnassys.			
	De leerlingbespreking Een leerlingbespreking is een gepland moment tussen de leerkracht, IB-er en eventueel andere deskundigen. Het is gericht op de individuele leerling, met als doel het beantwoorden van de hulpvraag van de leerkracht. De leerlingbespreking bestaat uit 6 stappen: 1. Overzicht: Wat gaat goed en wat is moeilijk? 2. Inzicht: Hoe zou het kunnen komen dat de situatie zo is? 3. Weten we al genoeg om de vragen te beantwoorden. 4. Uitzicht: Wat betekent de analyse voor de aanpak? 5. Wat zijn de ondersteuningsbehoeften van de leerkracht? 6. Afspraken en planning: wie doet wat, waarom, hoe en voor wanneer?			
	De leerkracht betreft/	De IB-er neemt deel aan het	De ouders voeren een gesprek	De betreffende

Kan de hulpvraag niet beantwoord worden, dan wordt de hulpvraag ingebracht bij het O2-team, een externe orthopedagoog of de orthopedagoog van het onderwijs expertisecentrum KPOA.	informeert de ouders en vraagt toestemming voor een bespreking met een externe orthopedagoog of de orthopedagoog van het onderwijs expertisecentrum KPOA. De leerkracht formuleert in overleg met de IB-er een hulpvraag voor het consultatiegesprek. De leerkracht doet verslag van het gesprek met ouders in Parnassys.	oudergesprek. De IB-er maakt na toestemming van ouders een afspraak met een orthopedagoog . De IB-er overlegt met de leerkracht over de te formuleren hulpvraag voor het consultatiegesprek. De IB-er zorgt dat de orthopedagoog het groeidocument en het voorbereidingsformulier (met hulpvraag) een week voor de bespreking heeft ontvangen. De orthopedagoog bereid aan de hand van het werkdocument het consultatiegesprek voor. De IB-er bespreek tijdens de IB-bijeenkomst de leerlingen die in aanmerking komen voor een Consultatieve leerling begeleiding (CLB).	met de leerkracht en IB-er over de uitkomst van de leerlingbespreking. Daarnaast wordt gesproken over een consultatiegesprek een externe orthopedagoog of de orthopedagoog van het expertisecentrum. Om dit gesprek te voeren is toestemming van ouders nodig.	bouwteamleider (BTL-er) wordt door de O2-teamleider/ IB-er op de hoogte gebracht voor welke leerlingen een consultatieve leerling begeleiding (CLB) wordt aangevraagd.
7. Consultatieve leerling begeleiding (CLB) Is de hulpvraag beantwoord? Komen de leerkracht, de IB-er en orthopedagoog tot een antwoordt op de hulpvraag, ga dan verder met de cyclus (1-5). Bij stap 3 wordt voor	De leerkracht heeft een consultatiegesprek met de IB-er een orthopedagoog. De leerkracht stelt naar aanleiding van het consultatiegesprek en in samenwerking met de IB-er	De IB-er heeft een consultatiegesprek met de leerkracht en een externe orthopedagoog. De IB-er vult het groeidocument aan, met de gemaakte afspraken tijdens de	De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over het consultatiegesprek en de daaruit voortgekomen acties die zijn beschreven in een handelingsplan.	De IB-er brengt de betreffende BTL-er op de hoogte van de uitkomst van het CLB.

deze leerling een individueel handelingsplan geschreven.	een handelingsplan op. Naar aanleiding van het consultatiegesprek informeert de leerkracht de ouders en bespreekt welke acties worden ingezet	consultatie. Dit dient als verslag van het consultatiegesprek. De IB-er ondersteunt de leerkracht in het opstellen van een handelingsplan voor de leerling.		
Is de hulpvraag niet beantwoord? Er is meer informatie nodig over de leerling om de hulpvraag te kunnen beantwoorden. Er wordt onderzoek aangevraagd.	Naar aanleiding van het consultatiegesprek informeert de leerkracht de ouders en vraagt om toestemming voor het aanvragen van een onderzoek door school bij het Onderwijs Expertisecentrum KPOA of een van de ketenpartners of bespreekt het aanvragen van een onderzoek door ouders. De leerkracht formuleert in overleg met de IB-er en ouders de onderzoeksvraag voor het onderzoek.	De IB-er neemt deel aan het oudergesprek en schrijft een verslag. Het verslag wordt opgeslagen in Dotcomschool bij de betreffende leerlingen. De IB-er zorgt ervoor dat het verslag aan ouders wordt gemaild of een kopie van het verslag door de leerkracht wordt meegegeven naar huis. De IB-er vult het aanmeldingsformulier voor het aanvragen van onderzoek in en vraagt een onderzoek aan bij het Onderwijs Expertisecentrum KPOA of één van de ketenpartners.	De ouders voeren een gesprek met de leerkracht over de uitkomst van het consultatiegesprek en de vervolgstappen die gezet gaan worden. De ouders ondertekenen het aanmeldingsformulier voor het aanvragen van onderzoek.	Wanneer het onderzoek door school wordt aangevraagd, geeft de directeur goedkeuring voor het aanvragen van een onderzoek door het Onderwijs Expertisecentrum KPOA of één van de ketenpartners.
Onderzoek door school of ouders? Op De Marke maken wij onderscheid tussen een onderzoek op het gebied van gedrag en een onderzoek op cognitief gebied. Wanneer de hulpvraag van de leerkracht(en) vooral gericht is op gedrag zijn er twee mogelijkheden: - Vanuit school wordt een observatie aangeboden en naar aanleiding van het advies worden verdere stappen gezet. Dit kan inhouden dat aan ouders wordt gevraagd of zij aan de huisarts een doorverwijzing willen vragen voor onderzoek. - of - Aan ouders wordt direct gevraagd of zij naar de huisarts willen gaan voor een doorverwijzing voor onderzoek. Wanneer wij handelingsverleggen zijn op cognitief gebied, vragen wij een onderzoek aan. Dit houdt in dat de groei van het kind stagneert en wij meer informatie nodig hebben om het kind te kunnen begeleiden bij ons op school. Dit gaat op voor leerlingen die				

	onder en boven presteren. Ondersteunen in het door de ouders aanvragen van onderzoek - wie betaalt bepaalt! - wij kunnen advies geven vanuit de ervaringen die wij hebben. - wij kunnen meedenken in de onderzoeksvraag. - wij kunnen observaties en hp's overleggen. - wij verlenen onze medewerking aan het onderzoeksbureau. - wij willen aanwezig zijn bij het adviesgesprek, staan open voor een rond de tafel gesprek. - wij bespreken de adviezen en zullen deze goed mogelijk inpassen in onze begeleiding.			
8. Extern onderzoek (vanuit de school) Het onderzoek geeft de benodigde informatie? Het onderzoek geeft de benodigde informatie om de leerling verder te kunnen begeleiden op school, ga dan verder met de cyclus (1-5). Bij stap 3 wordt voor deze leerling een individueel handelingsplan geschreven.	De leerkracht voert samen met de IB-er een intake gesprek met de onderzoeker. De leerkracht is samen met de IB-er en ouders aanwezig bij het adviesgesprek. De leerkracht stelt in overleg met de IB-er naar aanleiding van het adviesgesprek een handelingsplan op. De leerkracht draagt zorg voor het schriftelijk aanleveren van het handelingsplan aan ouders. Dit kan via de mail of een kopie. <u>Indien nodig</u> maakt de leerkracht een afspraak met ouders om het handelingsplan door te nemen.	De IB-er maakt de afspraken met de leerkracht, ouders en het Onderwijs Expertisecentrum KPOA of één van de ketenpartners. De IB-er zorgt dat op de dag(en) van de intake, het onderzoek en het adviesgesprek een ruimte beschikbaar is. De IB-er is aanwezig bij het intake- en adviesgesprek. De IB-er noteert de gemaakte afspraken tijdens het adviesgesprek en zorgt ervoor dat ouders deze schriftelijk ontvangen via de mail of een kopie. De IB-er ondersteunt de leerkracht in het opstellen van een handelingsplan voor de leerling.	De ouders voeren een intake gesprek met de onderzoeker. De ouders voeren een adviesgesprek met de leerkracht, IB-er en onderzoeker. <u>Indien nodig</u> voeren ouders een gesprek met de leerkracht over de inhoud van het handelingsplan.	

De school blijft handelingsverlegen? Als het onderzoek onvoldoende informatie geeft om de leerling verder te kunnen begeleiden op school, kan een aanmelding bij de onderwijs- of opvoedondersteuner worden gedaan. De Ib-er initieert deze stap.		<u>Indien nodig</u> is de IB-er aanwezig bij het oudergesprek waar gesproken wordt over de inhoud van het handelingsplan.		
	De leerkracht en IB-er betrekken/ informeren de ouders over de handelingsverlegenheid van school en vragen toestemming om hun kind aan te melden bij het samenwerkingsverband (SWV). Indien de stap naar SWV wordt gemaakt: De leerkracht, IB-er en ouders voeren meerdere gesprekken met de trajectbegeleider vanuit het ZAT.	De IB-er en leerkracht betrekken/ informeren ouders over de handelingsverlegenheid van school en vragen toestemming om hun kind aan te melden bij het SWV. De IB-er doet een aanmelding voor ondersteuning bij het SWV. De IB-er bespreekt de handelingsverlegenheid tijdens een IB-bijeenkomst. Indien de stap naar het SWV wordt gemaakt: De IB-er, leerkracht en ouders voeren meerdere gesprekken met de onderwijsondersteuner van het SWV	Ouders voeren een gesprek met de leerkracht en de IB-er over de handelingsverlegenheid van school ten opzichte van hun kind. Ouders geven toestemming om een aanmelding te doen bij het SWV Indien de stap naar het SWV wordt gemaakt: De ouders, leerkracht en IB-er voeren meerdere gesprekken met de onderwijsondersteuner van het SWV	De O2-teamleider/ IB-er bespreekt met de betreffende BTL-er de handelingsverlegenheid van de school en de aanmelding bij de onderwijsondersteuner of opvoedondersteuner van SWV.
	Samenwerkingsverband De Eem Als de school ondanks hun inspanning toch handelingsverlegen blijft, kan de IB-er een aanmelding doen bij het samenwerkingsverband. De onderwijsondersteuners van SWV de Eem ondersteunen de scholen bij de invulling van hun zorgplicht met arrangementen om extra ondersteuning op school te realiseren of het afgeven van een toelaatbaarheidsverklaring (TLV), wanneer het passend onderwijsaanbod een plaatsing op het speciaal (basis)onderwijs is. Samen met ouders worden dan de benodigde documenten verzameld en ingevuld.			
9. Verwijzing De grens van de ondersteuning is				

bereikt. Er wordt besloten tot een aanvraag voor plaatsten op SBO of SO.				
--	--	--	--	--

STAPPENPLAN ROND DE OVERGANG NAAR GROEP 3

STAP 1 Signalering: verlenging of versnelling?

november – december

Besluiten voor welke kinderen een verlengde (of verkorte) kleuterperiode overwogen wordt:

1. Voor welke kinderen is deze procedure van toepassing?
2. Welke gegevens worden hierbij betrokken?

Ad 1. Voor welke kinderen is deze procedure van toepassing?

- a. Alle kinderen van groep 2
- b. De oktober, november en decemberkinderen van groep 1:
Kinderen van groep 1 van oktober (en incidenteel november/december) worden meegenomen in de toetskalender van groep 2.

Ad 2. Welke gegevens worden hierbij betrokken?

- a. Het welbevinden van het kind
- b. Gegevens uit het leerlingvolgsysteem 'KIJK' (zie hieronder):

Werkhouding/motivatie:

1. Gedrag tijdens klassikale activiteiten (actief meedoen, zich aangesproken voelen);
2. Werkhouding (zelfstandig kunnen werken, doorwerken, concentratie, zelf oordeel kunnen geven);
3. Motivatie voor werken (naast spelen);
4. Werkverzorging (niveau tekenwerk, verzorging knip- en plakwerk).

Specifieke voorwaarden:

5. Zin hebben in leren lezen en/of taal/leesvoorwaarden (reeks van 4 woorden na kunnen zeggen, klankverschillen horen, eindrijm, eerste en laatste klank isoleren, auditieve synthese, woord van drie letters nastempelen, enige letterkennis);
6. Rekenvoorwaarden (synchroon tellen, resultatief tellen, getalbegrip t/m 6, rekenbegrippen).

Sociaal emotioneel:

7. Zelfvertrouwen;
8. Weerbaarheid/zelfredzaamheid;
9. Sociale omgang met andere kinderen.

10. Taalontwikkeling;

11. Motorisch ontwikkelingsniveau.

12. Omstandigheden in groep 2 of 3 volgend jaar gerelateerd aan dit kind;

13. Leeftijd van het kind;

14. Uiterlijke lichamelijke ontwikkeling.

STAP 2 Start van het overleg

november – december

- 2.1 Overleg met:
- lb-er en eventueel rt-er;
 - De ouders tijdens de 10 minutengesprekken bij de eerste rapporten: ouders informeren en relevante informatie van ouders vragen (zie bijlage 1);
 - Andere betrokkenen of deskundigen.
- 2.2 Melding in team of bouw.

STAP 3 Door de leerkracht verzamelen en documenteren van gegevens

januari – maart

Informatie over:

- De leeftijd van het kind;
- De voorschoolse periode (zie bijlage 1);
- De schoolloopbaan tot nog toe (contact vorige leerkracht);
- De algemene voorwaarden en de specifieke voorwaarden m.b.v. de lijst beslissingsaspecten met betrekking tot de overgang van groep 2 naar groep 3 'KIJK' (zie bijlage 2);
- CITO taal voor kleuters;
- CITO ordenen;

Contactmomenten plannen met ouders van potentiële risicoleerlingen in februari.

STAP 4 Bepalen van de leerbaarheid van het kind

februari – april

- De leerkracht bekijkt in overleg met de lb-er groepskaart en de groepsplannen om de leerbaarheid van de leerling in kaart te brengen. Er zal voornamelijk gekeken worden naar de ontwikkelingsgebieden die van belang zijn in groep 3.
- Acties uit het groepsplan worden met de ouders besproken en er wordt aangegeven op welke manier ouders thuis kunnen ondersteunen.
- In hoeverre is het kind leerbaar op een bepaald gebied c.q. ontvankelijk voor specifieke stimulering.
- Gebruik maken van de lijst beslissingsaspecten groep 2-groep 3 'KIJK'.

STAP 5 Verzamelen van gegevens over de toekomstige groep 3

april

- Groepsgrootte;
- Samenstelling;
- Vriendjes;
- Werkwijze (organisatie/differentiatie);
- Methoden;
- Pedagogische en didactische mogelijkheden van de leerkracht;
- Extra begeleidingsmogelijkheden.

STAP 6 De voordracht aan het team of bouw

uiterlijk eind april

1. De leerkracht dient een gedocumenteerd voorstel in bij het MTover kleuterschoolverlenging of –versnelling via het formulier ‘voordracht doubleren/versnellen’;
2. Dit voorstel is tevoren besproken door de leerkracht met de ouders en de lber.

STAP 7 De beslissing

uiterlijk begin mei

1. Aan de hand van de voordracht door de leerkracht wordt de beslissing genomen door de directie, op grond van gegevens en overleg (gegevens van ‘KIJK’, besluit nemen met behulp van de beslisboom; bijlage 3).
2. Contactmoment met ouders plannen eind mei.

STAP 8 Handelingsplan

juni – augustus

8. In overleg met de vorige/nieuwe leerkracht worden in het groepsplan acties opgenomen die aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van deze leerling.

Bronvermelding: SOA 05.120 Kleuterverlenging?!

Bijlage 1 (bij de beslissingsprocedure rond de overgang naar groep 3)

Een uitgebreid gesprek dat vooral kindkenmerken in kaart brengt:

Indien verlenging wordt overwogen, kan men in het gesprek met de ouders aandacht besteden aan onderstaande punten:

1. Bijzonderheden over de voorschoolse periode:
 - a. Zwangerschap;
 - b. Geboorte;
 - c. baby- en peutertijd (bezoek aan kinderdagverblijf of peuterspeelzaal);
 - d. ziektes, ongevallen, allergieën of overgevoeligheden.
2. Bijzonderheden over de motorische ontwikkeling:
 - a. kruipen, lopen, fietsen, klimmen;
 - b. tekenen, knippen, plakken, lego, rijgen.
3. Bijzonderheden met betrekking tot het gehoor en het gezichtsvermogen.
4. Bijzonderheden over de spraak- en taalontwikkeling:
 - a. start van het leren spreken;
 - b. begrijpen van taal;
 - c. verstaanbaarheid;
 - d. woordenschat;
 - e. thuistaal.
5. Bijzonderheden over het gedrag:
 - a. Karakter;
 - b. moeilijk/makkelijk kind;
 - c. omgang met broers en zussen;
 - d. omgang met andere kinderen;
 - e. omgang met volwassenen.
6. Bijzonderheden over het denken:
 - a. belangstelling, interesse;
 - b. geheugen;
 - c. concentratie;
 - d. leervermogen.
7. Andere bijzonderheden.

Een gesprek met ouders gericht op het besluit:

1. Hoe kijkt u aan tegen de motivatie tot het leren lezen van uw kind?
2. Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat uw kind mee kan komen in groep 3?
3. Hoeveel vertrouwen heeft u erin dat uw kind zich prettig zal voelen in groep 3?
4. a. Stel uw kind gaat naar groep 3. Hoe zal het zich thuis gaan gedragen?
Zal hij/zij met plezier naar school gaan?
b. Stel uw kind blijft in groep 2: Idem.
5. Weet u wat uw kind er zelf van vindt?

Bijlage 2 (bij de beslissingsprocedure rond de overgang naar groep 3)

Beslissingsaspecten

Naam:

Geboortedatum:

Leerkracht:

Groep:

datum:		
	score: + - ±	score: + - ±
1. Gedrag tijdens klassikale activiteiten (actief meedoen, zich aangesproken voelen) Kijk: betrokkenheid kring, basiskenmerk nieuwsgierig zijn		
2. Werkhouding (zelfstandig kunnen werken, doorwerken, concentratie, zelf oordeel kunnen geven) Kijk: 2.2		
3. Motivatie voor werken (naast spelen) Kijk: betrokkenheid werken		
4. Werkverzorging (niveau tekenwerk, verzorging knip- en plakwerk) Kijk: 3.2, 3.3		
5. Zin hebben in leren lezen en/of taal/leesvoorwaarden (reeks van 4 woorden na kunnen zeggen, klankverschillen horen, eindrijm, eerste en laatste klank isoleren, auditieve synthese, woord van drie letters nastempelen, enige letterkennis) Kijk: 9.1, 4.2, 4.1		
6. Rekenvoorwaarden (synchroon tellen, resultatief tellen, getalbegrip t/m 6, rekenbegrippen) Kijk: 9.2, 10, 7, 8		
7. Zelfvertrouwen Kijk: basiskenmerk zelfvertrouwen hebben		
8. Weerbaarheid/zelfredzaamheid		
9. Sociale omgang met andere kinderen Kijk: 1.3		
10. Taalontwikkeling Kijk: 5		
11. Motorisch ontwikkelingsniveau		
12. Omstandigheden in groep 2 of 3 volgend jaar gerelateerd aan dit kind		
13. Leeftijd van het kind		
14. Uiterlijke lichamelijke ontwikkeling		

- Ouders geïnformeerd (stap 2) op:
- Plan met ouders besproken (stap 4) op:
- Beslissing (stap 6):

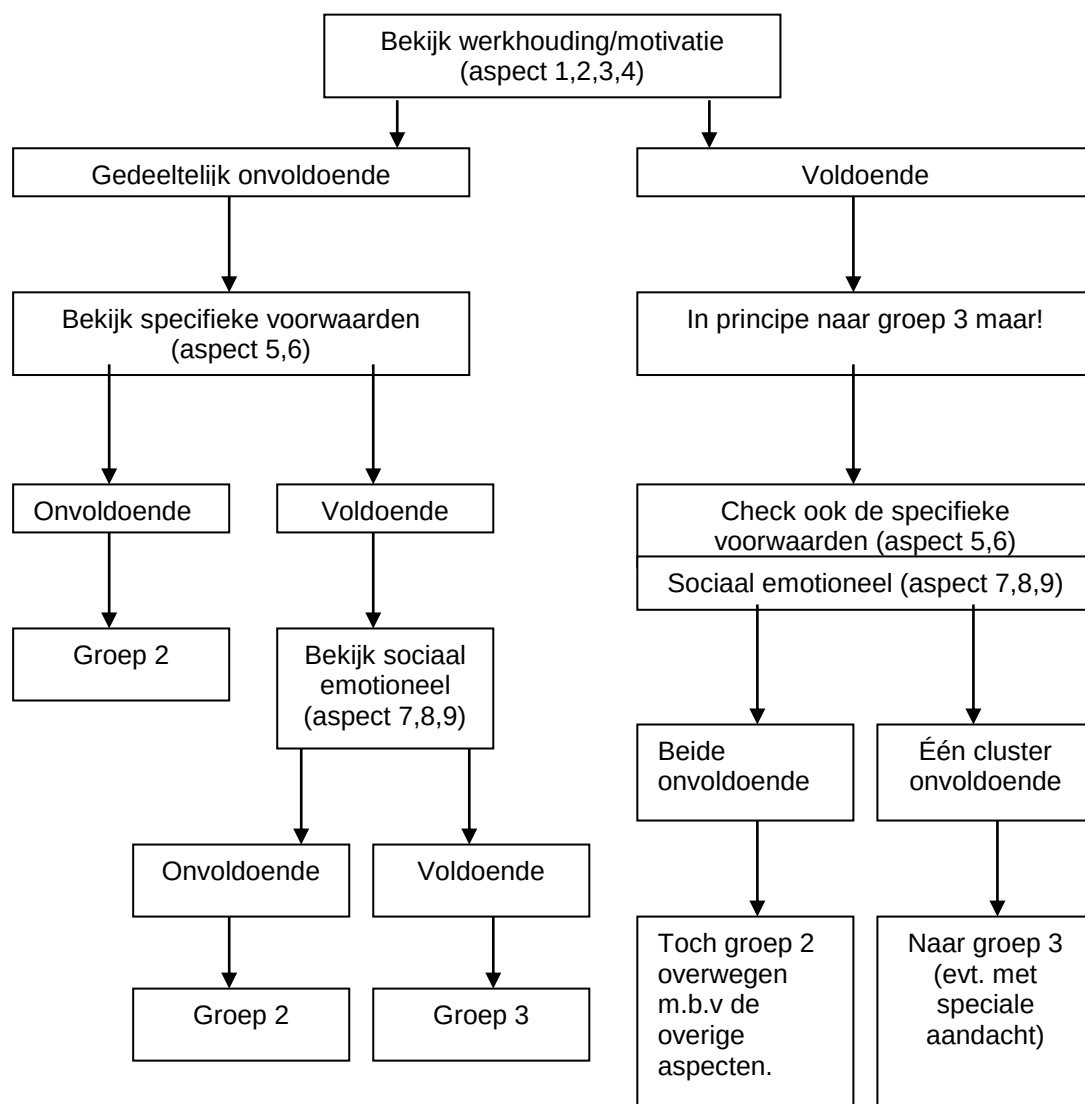
	groep 2	groep 3
leerkracht/school		
ouders		
kind		
besluit		

- Besluit met ouders besproken op:

Risicofactoren (Kijk):

impulsiviteit	
passiviteit	
slechte selectieve aandacht	
gebrekkige analyse/structurering	
geringe wendbaarheid	

Bijlage: Beslissingsprocedure overgang groep 2-3

- Lichamelijke rijping (13,14) kan gehanteerd worden als extra argument voor of tegen een extra jaar groep 2.
- Taalontwikkelingsniveau (10) en motorische ontwikkeling (11) zal al zover doorspelen in de aspecten 1,2,3,4,5 en 6 dat ze in de beslissingsprocedure geen vaste plek hebben gekregen.
- Omstandigheden groep 2 of 3 komend jaar (aspect 12) kan als extra argument meegewogen worden, wanneer alle andere aspecten meegewogen zijn.

STAP 1 Signalering: Doublure of versnelling?

november – december

Besluiten voor welke kinderen een doublure/versnelling overwogen wordt: Overleg met:

- Ib-er en eventueel rt-er
- De ouders tijdens de vaste 15-minuten gesprekken
- Andere betrokkenen/deskundigen

Voor welke kinderen is deze procedure van toepassing?

Voor alle leerlingen in groep 3 t/m 7 waarbij een doublure of versnellen een reële overweging is.

We gaan er vanuit, dat we na groep 5 leerlingen alleen bij hoge uitzondering laten doubleren. Versnellen is wel mogelijk in de hogere groepen.

STAP 2 Door de leerkracht verzamelen en documenteren van informatie

januari – maart: groep 3 t/m 7

Noodzakelijke gegevens:

1. Leeftijd en schoolloopbaan van de leerling.
2. Uiterlijke lichamelijke ontwikkeling .
3. Het welbevinden van de leerling.
4. De betrokkenheid van de leerling bij diverse activiteiten.
5. Persoonlijkheidskenmerken.
6. Zelfbeeld.
7. Emotionele stabiliteit.
8. Zelfvertrouwen.
9. Nieuwsgierig/ ondernemend.
10. Zelfstandigheid en zelfsturing
11. Weerbaarheid.
12. Sociale omgang met andere kinderen, sociogram.
13. Interesses, sterke kanten.
14. Cito gegevens van de hele schoolloopbaan
15. Methodegebonden toetsen.
16. Handelingsplannen van voorgaande periode. fusformulieren, actiebladen, observaties.
17. Gedrag tijdens klassikale activiteiten (actief meedoen, zich aangesproken voelen).
18. Werkhouding (zelfstandig kunnen werken, doorwerken, concentratie, zelf oordeel kunnen geven).
19. Werkverzorging.
20. Omstandigheden in de volgende groep gerelateerd aan dit kind.

STAP 3 Door de leerkracht en IB verzamelde informatie bespreken.

januari – maart

1. Verzamelde informatie bespreken met leerkracht en O2-team.
2. Melding in team of bouw.
3. Bespreking binnen het IB-overleg
4. Contactmomenten met de ouders plannen in februari

STAP 4 Bepalen van de leerbaarheid van de leerling

februari – april

1. De leerkracht bekijkt in overleg met de lb-er wordt wat de leerbaarheid van de leerling is. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de groepskaart en de groepsplannen.
2. Bespreek de acties die staan in het groepsplan met de ouders en geef hen de kans ook thuis wat te doen.
3. Welke leertaken kan de leerling uitvoeren.
4. Welke begeleiding heeft de leerling nodig.
5. Het welbevinden van de leerling polsen, zijn mening polsen.

STAP 5 Verzamelen van gegevens over de toekomstige groep

april

1. Groepsgrootte.
2. Samenstelling.
3. Vriendjes.
4. Werkwijze (organisatie/differentiatie).
5. Methoden.
6. Pedagogische en didactische mogelijkheden van de leerkracht.
7. Extra begeleidingsmogelijkheden.

STAP 6 De voordracht aan het team of bouw

uiterlijk eind april

3. De leerkracht dient een gedocumenteerd voorstel in bij team of bouw over kleuterschoolverlenging of –versnelling via het formulier ‘voordracht doubleren/versnellen’..
4. Dit voorstel is tevoren besproken door de leerkracht en de lb-er.
5. Contactmoment met de ouders plannen in mei.

STAP 7 De beslissing

uiterlijk begin mei

3. Aan de hand van de voordracht door de leerkracht en de bouw wordt de beslissing genomen door de directie, op grond van gegevens en overleg met de diverse betrokkenen.
4. Contactmoment met ouders plannen eind mei.

STAP 8 Handelingsplan

juni – augustus

In overleg met de vorige/nieuwe leerkracht worden in het groepsplan acties opgenomen die aansluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften van deze leerling.

Handtekeningenblad

Algemeen:

Het Ondersteuningsplan 2015-2017 van de kbs De Marke is samengesteld door de IB-ers en de O2-teamleider. In het schooljaar 2007-2008 is het eerste plan geschreven en dit plan is geactualiseerd. Het conceptplan is doorgesproken in het Managementoverleg van 24 september 2015. Daarna is het plan op 28 September 2015 besproken met de leden van de MR. De schoolleiding heeft de op- en aanmerkingen op het plan verwerkt en daarna het plan vastgesteld.

Schoolleiding:

Datum:

Handtekening:

Naam:

J. Bosman
directeur kbs De Marke

M. Veldhuizen
directeur kbs De Marke

Medezeggenschapsraad

De medezeggenschapsraad van de De Marke heeft het ondersteuningsplan 2015-2017 in haar vergadering met de schoolleiding besproken. De leden van de medezeggenschapsraad hebben ingestemd met de inhoud van het plan.

Datum: _____ 2015

Handtekening:

Naam:

R. Slender
voorzitter MR kbs De Marke

Bevoegd gezag

Het BMT van de Stichting Katholiek Primair Onderwijs Amersfoort en omstreken heeft kennis genomen van de inhoud van het ondersteuningsplan 2015-2017 en geeft zijn goedkeuring aan de inhoud ervan.

Datum:

Handtekening:

Naam:

W. Roelofs / B. Dekker
Lid BMT van de Stichting KPOA e.o.